

บทที่ 7

ลักษณะประชาธิปไตยแบบไทยห้วง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2519

จากความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ระบอบประชาธิปไตยแบบไทยและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคมในบทก่อนหน้านี้ ได้นำไปสู่การสะสมปัญหาต่างๆ ภายใต้รัฐบาลชุดจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อเนื่องกับรัฐบาลชุด จอมพลถนอม กิตติขจร เหตุการณ์นองเลือดในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงอุบัติขึ้นและทำให้คณะทหารต้องลดบทบาททางการเมืองลงไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง และถึงแม้ว่าเหตุการณ์ในเดือนตุลาคมดังกล่าวนั้น จะเป็นการวิเคราะห์ถึงเหตุผลหรือปัจจัยต่างๆ ทลายแง่ทลายมุมด้วยกัน แต่ในที่สุดแล้วทุกๆ ฝ่ายต่างก็ดูเหมือนจะยอมรับว่าเหตุการณ์นี้เป็นจุดหนึ่งแห่งการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทยเพื่อเปิดให้ระบอบประชาธิปไตยได้งอกงามเจริญเติบโตขึ้นในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตของระบอบประชาธิปไตยในระยะนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อให้กับโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมโดยส่วนรวมในระดับหนึ่งเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของบทบาทของพระมหากษัตริย์ที่เพิ่มในทางการเมืองชัดเจนมากยิ่งขึ้น เรื่องความแตกแยกในหมู่ทั้งกลุ่มขบวนการนักศึกษาและการแตกแยกในวงกลุ่มของคณะทหาร ความขัดแย้งในด้านแนวความคิด อุดมการณ์ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลมาจากปัจจัยแวดล้อมทั้งปวงที่สะสมมารวม 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และในที่สุดก็ได้นำไปสู่เหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ในบั้นนี้จึงเห็นควรที่จะเริ่มต้นทบทวนปัจจัยต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานในการนำไปสู่เหตุการณ์ ติดตามด้วยการวิเคราะห์ถึงสภาพการณ์ที่ติดตามมาเพื่อเป็นการปูพื้นฐานในการทำความเข้าใจต่อรูปธรรมของระบอบประชาธิปไตยแบบไทยในยุคนี้ต่อไป

ก. ปัจจัยที่เป็นพื้นฐานนำไปสู่เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516

1. โครงสร้างเศรษฐกิจอันมาจากผลของการพัฒนาในสมัยจอมพลสฤษดิ์และจอมพลถนอม

ตั้งแต่มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ปริมาณการลงทุนทำการผลิตจากต่างประเทศก็เพิ่มขึ้นอย่างคั่งเนื่องด้วยอัตราที่สูงอย่างคั่งเนื่องขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละปี กล่าวคือจาก 120.9 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2504 เพิ่มขึ้นเป็น 810.3

ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2506 ซึ่งเป็นปีที่มีพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม พอ มาถึงปี พ.ศ. 2516 อันเป็นปีหัวเลี้ยวหัวต่อจุดหนึ่งของประวัติศาสตร์ระบอบประชาธิปไตย ของไทย ปริมาณการลงทุนต่างประเทศมีถึง 2172.0 ล้านบาท กล่าวคือ สูงกว่าปีเริ่ม พัฒนามีถึง 36 เท่า

ตารางที่ 5

แสดงการลงทุนจากต่างประเทศโดยตรง

ปี	ปริมาณการลงทุนจากต่างประเทศ ล้านบาท
2503	60.9
2504	120.9
2505	156.0
2506	346.8
2507	374.2
2508	610.3
....	-----
2516	2172.0

ที่มา : แด ดิลกวิทยรัตน์, "พัฒนาการของขบวนการสหภาพแรงงาน พ.ศ. 2501-ปัจจุบัน" ใน คลื่นแห่งทศวรรษ, บัณฑิต ธรรมศิริรัตน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์, 2526), หน้า 239.

ผลจากการพัฒนาประเทศโดยการระดมทุนเช่นนี้ ทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2504-2515 นั้น การเพิ่มรายได้ประชาชาติคิดเฉลี่ยต่อร้อยละ 8 ต่อปี ซึ่งเทียบกับอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี ของระยะเวลาก่อน

1
 หน้านั้น อย่างไรก็ตามรายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นนี้มิได้มีการนำหลักการว่าด้วยการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเข้ามาเฉลี่ยรายได้ให้กระจายไปสู่ถึงมือประชาชนโดยทั่วไป ผลก็คืออัตรากำไรเกือบทั้งหมดสิ้นคอกอยู่ในมือของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมหรือฝ่ายทุน เป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ความยากจนได้ซึมลึกแผ่ขยายออกไปทั่วในฝ่ายผู้ใช้แรงงานและภาคเกษตรกรรม ช่องว่างทางเศรษฐกิจอันเกิดจากผลของการพัฒนา เช่นนี้ได้อ่างออกกว้างและกลายเป็นพลังแฝงเร้นแห่งความไม่พอใจจากประชาชนโดยทั่วไปที่มีต่อผู้ปกครองประเทศ

อย่างไรก็ตามความเสียหายเปรียบในภาคอื่นๆ นอกจากภาคอุตสาหกรรมจะมีอยู่ตลอดระยะเวลา 10 ปีแห่งการพัฒนาแต่เสถียรภาพของรัฐบาลก็ยังคงสามารถดำรงอยู่ได้ อันเนื่องมาจากภาวะของทุนนิยมโลกได้ประสบกับความรุ่งเรืองที่สุดในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา และด้วยสภาวะการณ์เช่นนี้ การสนับสนุนค่าเงินฐานะของรัฐบาลไทยจากสหรัฐจึงได้พัฒนาขึ้นมาอย่างแนบแน่นบนพื้นฐานของทฤษฎีของความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางทุนนิยมโลกกับการเมืองบริหารหรือความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างอเมริกาในฐานะทุนนิยมส่วนศูนย์กลางกับประเทศไทย² ฉะนั้นในการดำรงอยู่ระบอบประชาธิปไตยแบบไทยสมัยจอมพลสฤษดิ์ และจอมพลถนอมจึงสามารถคงอยู่ได้บนรากเง้าของปัญหาที่สะสมทวีมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการกระจายรายได้ ความยากจนที่แผ่สะท้อนทั่วชนบท ปัญหาการรวมศูนย์ทุนอยู่ในมือบุคคลไม่กี่กลุ่ม ปัญหาการว่างงาน ปัญหาระหว่างเมืองกับชนบท ฯลฯ ตลอดเกือบช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

วัฏจักรของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เฟื่องฟูอย่างสุดขีด เริ่มถึงจุดหัวเลี้ยวหัวต่อเมื่อเข้าสู่ช่วงปี พ.ศ. 2513 ที่บรรดาประเทศทุนนิยมเริ่มประสบภาวะเงินเฟ้อ โรงงานมีการผลิตเหลือใช้มากขึ้น อัตราการขยายงานในประเทศอุตสาหกรรมลดต่ำลง ระดับราคาสินค้า

1
 วีรพงษ์ รามางกูร "การพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1-4" ใน เศรษฐกิจไทยการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา, ศิวม ใจวงศ์ริมฝี, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2525), หน้า 75.

2
 สุธี ประศาสน์เศรษฐ, "บทนำ", วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง, 2 (มิถุนายน-สิงหาคม 2525) : 2.

ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและได้กลับกลายเป็นปัญหาที่กระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลระบอบ
 ยุคสมัยประชาธิปไตยแบบไทยที่ผ่านมาโดยตรง สหรัฐอเมริกาเริ่มถอนตัวออกจากภูมิภาค
 ลาเตียอเมริกาและแคริบเบียน การเปลี่ยนแปลงนโยบายโดยลดบทบาทในสงครามเวียดนามลงไป¹
 และในขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกากำลังประสบกับแรงต่อต้านนโยบายต่างประเทศเกี่ยวกับ
 สงครามเวียดนามทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างรุนแรง² ซึ่งผลจากการปรับตัวใน
 นโยบายของสหรัฐฯ ในอินโดจีนดังกล่าวส่งผลสะท้อนต่อประเทศไทยอย่างสำคัญ รัฐบาล
 ของจอมพลถนอมฯ ขาดฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองจากนอกประเทศที่สำคัญลงไปประ-
 กอบกับปัจจัยอื่นๆ ในความผันผวนจากระบบเศรษฐกิจได้ก่อตัวให้เกิดพลังต่างๆ เกิดขึ้นโดย
 ธรรมชาติ เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบประชาธิปไตยแบบไทยของจอมพลถนอมฯ ได้ในที่สุด

2. การก่อตัวของกลุ่มพลังต่างๆ

เบนิติก แอนเดอสัน ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงระบบ
 เศรษฐกิจไทยซึ่งเป็นผลมาจากยุคก่อนหน้านี้นั้น เป็นตัวทำให้เกิดหรือขยายการก่อตัวทางสังคม
 หลายกลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มนายทุน กลุ่มกรรมกร และขบวนการนิสิตนักศึกษา กลุ่มเหล่านี้
 นี้ต่างก็มีส่วนสนับสนุนทั้งอย่างตั้งใจและไม่ตั้งใจต่อผู้ชนและทำให้การประท้วงประสบความสำเร็จ
 สำเร็จอย่างมีอรรถาธิบายได้³ ปัญหาที่น่าคิดก็คือ กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ได้ให้การสนับสนุน
 ในการประท้วงครั้งนั้นด้วยเหตุผลของกลุ่มตนเองหรือเหตุผลในทางอ้อมด้านอื่นๆ

1

วิชัยชนะ พิมานแมน, "นโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา", รัฐศาสตร์
 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2516) : 30-31.

2

ดูรายละเอียดในเรื่องนี้ได้ ใน พันศักดิ์ วิญญูรัตน์, "อนาคตของความสัมพันธ์ระหว่าง
 ประเทศไทยกับอเมริกา", วารสารธรรมศาสตร์ 3 (มิถุนายน 2517) : 196-200.

3

Benedict Anderson, "Withdrawal Symptoms : Social and
 Cultural Aspects of The October 6 Coup", Bulletin of Concerned Asian
 Scholars' (July-September 1977) : 13-30.

สำหรับกลุ่มทางด้านผู้ใช้แรงงานหรือกลุ่มกรรมกรไม่มีปัญหาที่ความกดดันภาวะเศรษฐกิจได้สร้างให้กลุ่มกรรมกรเกิดพลังเรียกร้องการปรับค่าจ้างแรงงานขึ้นมาอย่างอัตโนมัติ อันที่จริงแล้วอาการของความเคลื่อนไหวกลุ่มแรงงานในยุคประชาธิปไตยแบบไทยสมัยจอมพลถนอมฯ นี้ได้เริ่มมาก่อนหน้าปี พ.ศ. 2516 เสียอีกดังเช่นในปี พ.ศ. 2514 เมื่อดัชนีราคาผู้บริโภคเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.4 มีกลุ่มลูกจ้างนัดหยุดงานกันรวมในปีนั้นถึง 37 แห่ง พอมาถึงปี พ.ศ. 2516 การเพิ่มของดัชนีราคาผู้บริโภคเป็นถึงร้อยละ 15.6 การเรียกร้องและนัดหยุดงานก็เพิ่มจำนวนครั้งมากขึ้นเป็นเงาตามตัวไปด้วยถึง 501 ครั้ง¹ และถึงแม้ว่ารัฐบาลของจอมพลถนอมฯ จะได้พยายามปฏิรูปกลไกในการควบคุมแรงงานไทยในปี พ.ศ. 2515 โดยได้ออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 เรื่องการคุ้มครองแรงงานลงวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2515 มีสาระสำคัญโดยรัฐบาลยอมให้ลูกจ้างรวมตัวกันเพื่อเจรจาต่อรองได้ การยอมให้ลูกจ้างรวมตัวกันได้เช่นนี้มิใช่เป็นเรื่องที่รัฐบาลมองเห็นปัญหาทางด้านแรงงานที่กำลังทวีเพิ่มมากขึ้น แต่เป็นเรื่องที่รัฐบาลเกรงว่าหากไม่มีกฎหมายคุ้มครองแรงงานแล้ว อาจจะกระทบกระเทือนฐานะที่จะได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาต่างๆ² ดังนั้นความพยายามที่จะปฏิรูปกลไกในการควบคุมแรงงานไทยในปี 2515 จึงเป็นเรื่องฉาบฉวยและไม่อาจจะส่งผลหรือแก้ไขปัญหาใดๆ ได้ วิกฤตการณ์ด้านแรงงานการนัดหยุดงานกันบ่อยครั้งหลังจากยุคจอมพลถนอมฯ สิ้นสุดลงไปแล้ว เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงอาการของปัญหาแรงงานที่ถูกกดดันสะสม เก็บกดไว้ได้เป็นอย่างดี

ส่วนกลุ่มนายทุนใหม่ที่เริ่มจะมีบทบาททางการเมืองชัดเจนขึ้นในทิวระยะเวลานี้ก็ เพราะเป็นผลมาจากกระบวนการทางการค้าได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีความพอใจในระยะแรกที่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาที่วางอยู่บนเสถียรภาพทาง

¹ แต่ คีลกรวิทย์รัตน์ "พัฒนาการของขบวนการสหภาพแรงงาน พ.ศ. 2501-ปัจจุบัน", หน้า 242-243.

² เต็มพงษ์ พลละคร, สหภาพแรงงาน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2519), หน้า 90.

เศรษฐกิจ แต่เมื่อสภาวะเศรษฐกิจได้สิ้นคลอนลง กลุ่มนายทุนใหม่นี้เริ่มไม่พอใจรัฐบาล เพราะผลประโยชน์เริ่มหดหายไปและถึงแม้ว่ากลุ่มนายทุนใหม่จะเติบโตมากขึ้นทั้งฐานอำนาจทางการเงินและการศึกษา แต่กลุ่มคนเหล่านี้ก็ยังถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองมาร่วม 10 ปี ตั้งแต่สมัย พ.ศ. 2501-2511 เหมือนเช่นเดียวกับกลุ่มอื่นๆ อาการเติบโตทั้งฐานะและพลังความคิด เช่นนี้ ย่อมสวนกับการปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นอย่างยิ่ง เมื่อรัฐบาลเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2512 เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมืองบ้างนั้น ตัวเลขสถิติอาชีพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทธุรกิจการค้ามีมากเป็นอันดับที่หนึ่งในบรรดาอาชีพอื่นๆ ทั้งหลายดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทก่อนหน้า นี้ กล่าวคือมีถึง 45.7% และยังคงครองเป็นอันดับหนึ่งตลอดเวลาทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2518 และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2519

ตารางที่ 6

เปรียบเทียบจำนวนอาชีพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ประเภท	สภา 2512	สภา 2518	สภา 2519
1. ทนายความ	15.9	17.5	11.8
2. ธุรกิจการค้า	45.7	34.6	23.0
3. นักหนังสือพิมพ์	1.4	3.7	
4. แพทย์และเภสัชกร	1.8	2.2	3.6
5. ข้าราชการบำนาญ	14.2	8.2	16.1
6. ข้าราชการประจำ	6.4	4.1	6.1
7. เกษตรกรรม	5.5	8.6	5.7
8. ครู - อาจารย์	1.4	7.4	8.6
9. อาชีพอื่นๆ	3.7	7.8	11.1
10. ไม่แจ้ง	4.1	5.9	5.7

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

ตัวเลขของกลุ่มอาชีพธุรกิจทางการค้าที่มีมาก เป็นอันดับหนึ่งมีสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อระบบการเมืองเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้ง กลุ่มอาชีพธุรกิจการค้ามีโอกาสหรือมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อจอมพลถนอมฯ รัฐประหารตนเองในปี พ.ศ. 2515¹ เลิกล้มรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2511 และยุบเลิกรัฐสภาปี พ.ศ. 2512 คลื่นของความไม่พอใจในหมู่นักธุรกิจการค้าจึงมีแรงอยู่ และมีส่วนที่ถือว่าน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เมื่อความไม่พอใจเหล่านี้มันได้กลายเป็นความไม่พอใจของกลุ่มนักการเมืองอื่น ๆ ที่ถูกปิดกั้นเวทีทางการเมืองเช่นกัน

สำหรับกลุ่มนิสิตศึกษานั้น ผลงานการวิเคราะห์ในระยะหลังถัดมานี้ยอมรับกันบางส่วนแล้วว่าบทบาทของนักศึกษาไม่แน่นอนหรือไม่มีอุดมการณ์ที่มั่นคง บทบาทของนักศึกษามีทั้งด้านก้าวหน้าและด้านที่เป็นปฏิปักษ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน² นักศึกษาโดยส่วนใหญ่สังกัดอยู่ในชนชั้นนายทุนน้อย ซึ่งในทัศนะของพรรคคอมมิวนิสต์เห็นว่าในแง่เศรษฐกิจแล้ว ชนชั้นนายทุนน้อยยืนอยู่ที่ทาง 2 แพร่ง ระหว่างชนชั้นกรรมาชีพและระหว่างชนชั้นนายทุน ทำให้ชนชั้นนี้เป็นชนชั้นที่โกลาเล บางส่วนอาจถูกผลักดันเข้าสู่ชนชั้นกรรมาชีพและบางส่วนได้กลายเป็นชนชั้นนายทุนตามสภาวะการณ์ต่าง ๆ ดังนั้นชนชั้นนายทุนน้อยจึงมีลักษณะไม่มั่นคงในการกิจการปฏิวัติ³ ส่วนทางด้านปัญญาชนชั้นส่วนใหญ่โน้มเอียงไปในทาง เป็นปัญญาชนมา เรียน

¹ หลังจากจอมพลถนอมฯ ได้รัฐประหารตนเองสำเร็จแล้วได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับปี พ.ศ. 2515 ซึ่งมีเนื้อหาและโครงสร้างการปกครองเหมือนกับโครงสร้างภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2502

² ไพโรตดูได้โน ชัยชนะ อิงคะวัตติ, "ขบวนการนักศึกษากับการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย : ศึกษาบทบาทบทบาททางการเมืองของขบวนการนักศึกษาไทยในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519." เอกสารประกอบการสัมมนา ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525 (อัตสำเนา)

³ ไพโรตดูรายละเอียดยเกี่ยวกับชนชั้นนายทุนน้อยได้โน พรชัย กุ่มทวีพร "บทบาทนักศึกษาและปัญญาชนที่ถูกกำหนดโดยฐานะทางชนชั้น" ใน คลื่นแห่งทศวรรษ. บัณฑิต ธรรมดรีรัตน์, บรรณาธิการ, หน้า 215-218.

(literati) มากกว่าที่จะเป็นนักคิดหัวใหม่ (intelligentsia) และต่างก็รู้สึกว่
คนทำงานในฐานะเป็นปัญญาชน และหาได้นับตัวเองเป็นหนึ่งในกลุ่มใดโดยเฉพาะไม่¹ ดัง
นั้นการให้ความสำคัญของขบวนการนิสิตนักศึกษาหรือกลุ่มปัญญาชนว่าเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างสำคัญ
มากคือการผลักดันให้เกิด เหตุการณ์เดือนตุลาคมดังที่มีการเน้นกันใน เรื่องนี้จึงดูออกจะเกิน
ความพอดีมากเกินไป

นิสิตนักศึกษาจะเป็นกลุ่มนายทุนน้อยหรือไม่ ปัญญาชนไทยจะเป็นคนประเภทใด
คงไม่ใช่ประเด็นสำคัญนัก แต่ปรากฏว่าสำหรับนิสิตนักศึกษาในหลายสถาบันสามารถจัดตั้ง
องค์กรของตนภายใต้ชื่อศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้สำเร็จในวันที่ 1 กุมภาพันธ์
พ.ศ. 2513 ซึ่งกิจกรรมของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ในระยะแรกเป็น เรื่องเกี่ยวกับการ
บริการทางสังคมมากกว่าการ เน้นกิจกรรมทางการเมือง จวบจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2515
เป็นต้นมาศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ภายใต้การนำของ นายธีรยุทธ มุณี จึงได้เริ่มกลายเป็น
ภาพจากกลุ่มช่วยบริการทางสังคมมา เป็นกลุ่มผลักดันทางการเมือง ในแง่นี้การก่อตั้งศูนย์
กลางนิสิตนักศึกษา ไม่มีเจตจำนงในระยะเริ่มแรกว่าจะมีบทบาททางการเมืองถึงขั้นที่จะ
เป็นตัวถ่วงหรือคานอำนาจรัฐบาล แต่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาได้กลายมา เป็นกลุ่มผลประโยชน์
ทางการเมืองอย่างจริงจังต่อเมื่อขึ้นอยู่กับสภาวะผู้นำของขบวนการมากกว่า เหตุผลอื่นใด²
กล่าวอีกนัยหนึ่งนั้นศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา จะมีบทบาทเน้นหนักไปทางด้านใดขึ้นอยู่กับลักษณะ
ที่ทำของผู้บริหารงานภายในศูนย์ฯ นั้นนั่นเอง ที่จะผลักดันใ้มน้าวให้นิสิตนักศึกษาโดยทั่วไป
เห็นด้วยต่อจังหวะหรือการดำเนินนโยบายทางด้านต่างๆ ซึ่งศูนย์ฯ ได้เริ่มต้นบทบาททางการเมืองและ
เศรษฐกิจปรากฏผลออกมาให้ประชาชนได้เห็นตั้งแต่การรณรงค์มวลชนชาวไทย

¹ ไปรตดูความแตกต่างของปัญญาชนประเภทมาเรียนและปัญญาชนประเภทนักคิดหัว
ใหม่ได้ใน ส. ศิวรักษ์, ปัญญาชนสยาม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, 2521),
หน้า 168-179.

² ชาญวุฒิ วัชรพุกก์ พัฒนาการทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เศศ,
2518), หน้า 105.

ค่าใช้จ่ายดิบเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจไทย เลิกใช้สินค้าฟุ่มเฟือย การประท้วงเรื่องการเอาเปรียบเศรษฐกิจไทยจากพ่อค้าชาวญี่ปุ่น การประท้วงรัฐบาลต่อประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 299 ที่เรียกกันว่า "กฎหมายโบว์ดำของหลวงจำลองเนติศาสตร์" อันมีเนื้อหาสาระที่ต้องการดึงอำนาจอิสระของฝ่ายตุลาการเข้าไว้ในฝ่ายบริหาร การเดินขบวนเพื่อช่วยเหลือนักศึกษารามคำแหง 9 คน ที่ถูกลบชื่อออกจากมหาวิทยาลัยด้วยสาเหตุที่ออกวารสารโจมตีคณะปฏิวัติว่า "สภาสัตว์ป่าใหญ่ทุกแห่งมีมติให้ต่ออายุสัตว์ป่าอีก 1 ปี เนื่องจากสถานการณ์ภายในและภายนอกไม่เป็นที่ไว้วางใจ" และติดตามมาด้วยการเดินขบวนครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทยในวันที่ 9-15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ด้วยสาเหตุที่กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญถูกจับในข้อหา กบฏและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองได้¹ ในที่สุด

อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองไทยในปลายปี พ.ศ. 2516 นั้นดูจะเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะมีใครคาดหมายได้และน่าจะถือว่าเป็น "อุบัติเหตุทางการเมือง" มากกว่าเหตุผลอื่นใด เพราะศูนย์กลางนิสิตนักศึกษามีเป้าหมายเพียงต้องการเรียกร้องรัฐธรรมนูญเท่านั้นมิใช่เรียกร้องเพื่อการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำทางการเมือง ชัยชนะอย่างไม่คาดฝันของพลังนิสิตนักศึกษาร่วมกับพลังประชาชนจึงเป็นไปได้จากปัจจัยอื่นๆ ที่จะต้องวิเคราะห์ต่อไป

3. การเกิดกลุ่มเฉพาะ (factions) ภายในบรรดากลุ่มผู้นำทางการเมือง

ประเด็นการแตกแยกในหมู่ผู้กุมอำนาจทางการเมืองเป็นประเด็นสำคัญมาก ประเด็นหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ขึ้นมาได้ ภายหลังจากจอมพลสฤษดิ์ฯ ถึงแก่อสัญกรรม กลุ่มของจอมพลถนอมฯ และจอมพลประภาสฯ ได้พยายามทำลายฐานอำนาจเดิมภายในกองทัพและผลประโยชน์ส่วนตัวของพรรคพวกบริวารจอมพลสฤษดิ์ฯ ที่ได้เคยมีไว้ทั้งโดยภาวะจำยอมในกรณีที่ใช้มาตรา 17 ยึดทรัพย์สินและกรณีดึงใจโยก

1

รายละเอียดดูได้ใน พ.ศ.ด.อนันต์ เสนาจันทร์, ดับ เทวดา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2516). หน้า 47-48.

ย้ายข้าราชการที่เป็น "ลูกน้อง" ของจอมพลสฤษดิ์ฯ ออกไป¹ แต่ความเป็นปฏิปักษ์ภายในกลไกอำนาจของรัฐก็ไม่สำแดงออกอย่างชัดเจนมากนัก เมื่อยังมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แบ่งสรรปันส่วนทั้งอำนาจทางการเมืองและการอุตสาหกรรม ยังคงกระจายอยู่ที่กลุ่ม จอมพลถนอมฯ จอมพลประภาสฯ พลเอกกฤษณ์ฯ พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ และนายทหารระดับสูงอื่นๆ อีกหลายคน² ความขัดแย้งระหว่างคนในกลุ่มเหล่านี้ (cliques) มีชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดการตั้งกลุ่มของตัวเองขึ้นแต่ละกลุ่มภายในรัฐสภาปี พ.ศ. 2512-2514 โดยที่ต่างฝ่ายต่างพยายามสร้างสมและแสวงกำลังทั้งคนและทรัพย์สินเพื่อเสริมอำนาจบารมีเฉพาะกลุ่มของตนเอง การแบ่งสายแบ่งกลุ่มกัน เป็นไปอย่างรุนแรงถึงขั้นแตกแยกใจมีฉันทนหลังอำนาจของกลุ่มตรงกันข้ามทั้งที่ลับและที่แจ้ง ดังกรณีที่พลตำรวจเอกประเสริฐถูกขจัดออกไปจากวงอำนาจทางการเมืองโดยวิธี "ไม่ต่ออายุราชการ" และการตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ (กตป.) มีพันโทณรงค์ กิตติขจร เป็นรองเลขาธิการ กตป. กลายเป็นเครื่องมือของวงกลุ่มจอมพลถนอมฯ และจอมพลประภาสฯ ที่คุกคามต่อกลุ่มผู้ร่วมระบอบอำนาจฝ่ายอื่นๆ³

¹ การใช้มาตรา 17 ยึดทรัพย์สินจอมพลสฤษดิ์ฯ ณะรัชต์ และการโยกย้ายข้าราชการชั้นสูงที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ ทั้งทหารและพลเรือน ภายหลังจากการอสัญกรรมของจอมพลสฤษดิ์ฯ ได้เป็นจุดเริ่มต้นของความบาดหมางในหมู่กลุ่มผู้นำทางการเมือง ไบรตดู สิริวัณนังษ์พานิช, "ตำรวจกับการเมืองไทย" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), บทที่ 4.

² ดูรายละเอียดในเรื่องนี้ใน Fred W. Riggs, Thailand : The Modernization of Bureaucratic Policy Chapter 9.

³ ไบรตดูรายละเอียดใน เสน่ห์ จามริก, ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, 2519), หน้า 334-382.

ความขาดหายในกลุ่มผู้นำทางการเมืองพุ่งขึ้นสู่จุดยอดในเหตุการณ์นองเลือดในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น เมื่อมีการ "หักหลัง" หรือมีการ "กระทำมิดีมิร้าย" เพื่อให้วงล้อมของจอมพลถนอมฯ และจอมพลประภาสฯ ต้องหลุดออกจากฐานอำนาจทางการเมืองไป เป็นสิ่งที่น่าคิด เช่นกันว่าหากไม่มีการแตกแยกในหมู่ผู้นำทางการเมืองในยุคนั้นแล้ว "อุบัติเหตุ" คงจะเกิดขึ้นได้ยากยิ่งอย่างเหลือเกิน

4. การเกิดพันธมิตรชั่วคราวจากกลุ่มพลังต่างๆ

นอกจากสภาวะการณทางด้าน เศรษฐกิจการเมืองที่ก่อให้เกิดพลังจากกลุ่มนายทุนใหม่ เกิดกลุ่มพลังกรรมกรและขบวนการนิสิตนักศึกษา ซึ่งเคลื่อนไหวไปตามกระแสความต้องการภายในเขตแดนของตน การเคลื่อนไหวพลังของกลุ่มต่างๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการนิสิตนักศึกษาในช่วงนี้ยังได้สอดคล้องต้องกันพอดีกับความพยายามฟื้นฟูสถานภาพของฝ่ายอนุรักษ์นิยมในสังคมเก่าอีกด้วย มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่ากลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่ประสาน เป็นพันธมิตรชั่วคราวให้กับกลุ่มพลังต่างๆ ผลักดันให้ผู้นำทางทหารหลุดจากอำนาจทางการเมืองโดยไม่มีใครคาดฝันก็คือ กลุ่ม "อำนาจที่สาม" อันได้แก่ ปัญญาชน อาจารย์นักวิชาการบางท่านและพวก "ชั้นที่บ้าอำนาจ" ก้าวเข้ามาสวมรอยช่องว่างของอำนาจทางการเมืองแทนต่อไป² ในการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี "ชุดพระราชทาน" ปรากฏว่ามีอธิการบดีจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้รับการแต่งตั้งถึง 4 ท่าน ติดตามมาด้วยการจัดตั้งสมัชชาแห่งชาติและในที่สุดสภานิติบัญญัติ³ ในแง่นี้สถาบันพระมหากษัตริย์ก็ได้กลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่งคือการเปลี่ยน

¹ คำว่า "หักหลัง" และคำว่า "กระทำมิดีมิร้าย" เป็นคำพูดของจอมพลถนอม กิตติขจร ที่ได้เขียนเล่าเบื้องหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โปรดดูจอมพลถนอม กิตติขจร, สิ่งที่ได้เรียนรู้ในยามยาก, หน้าคำนำ

² ปรีชา อารยะ, "อุบัติเหตุ 2516", วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์, (มกราคม 2517) : 54-55.

³ โปรดดูทัศนะ เบื้องหลังเกี่ยวกับเรื่องนี้ในรายละเอียดจาก ศ. ศิวลักษณ์, จดหมายเหตุจากถนอมถึงคึกฤทธิ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เศศ, 2510), หน้า 52-57, 264.

อำนาจและจัดกลไกรัฐบาล ส่วนพันธมิตรชั่วคราว ระหว่างกลุ่มพลังต่างๆ จะมีเหตุผล เบื้องหลังในผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม เพียงใดก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่เป็น เหตุผลหลักและน่าจะเป็น เหตุผลที่ถูกตั้งก็คือ พันธมิตรดังกล่าวสามารถรวมตัวกันได้อย่างหลวมๆ จากเหตุผลของความไม่พอใจต่อผู้ปกครองประเทศที่สืบทอดตำแหน่งทางการเมืองกันมา เป็นระยะเวลาอันยาวนาน อย่างขาดความชอบธรรมของที่มาแห่งอำนาจนั้นนั่นเอง เป็นที่แน่นอนว่าพันธมิตรชั่วคราวจากกลุ่มต่างๆ ซึ่งมี เป้าหมายหรือความต้องการ เฉพาะใน เขตแดนกลุ่มของตนเอง ไม่อาจจะเป็น สิ่งที่ยั่งยืนหรือถาวรไปได้แท้จริงแล้วกระบวนการทั้งหลายที่เกิดขึ้น เป็นผลต่อเนื่อง เป็นลูกโซ่มาจากสภาวะการณ์ทาง เศรษฐกิจสังคมและการ เมืองในอดีต แล้วมาคลี่คลายขยายตัว เกิดเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ขึ้น กล่าวในแง่ของตัวเหตุการณ์จริงๆ แล้ว ทุกฝ่ายทุกกลุ่มที่ร่วมกันผลักดัน เหตุการณ์ให้เกิดขึ้นต่างก็ไม่ตระหนักว่าจะ เกิดคลื่นแห่งการ เคลื่อนไหวใหญ่โตถึง เพียงนั้น เมื่อจุดหักเหของ เหตุการณ์นำไปสู่ผลบั้นปลายคือความล้มเหลวของระบอบจอมพลถนอมฯ และจอมพลประภาสฯ โดยบทบาทของมวลชน เข้าร่วม ในที่สุดพันธมิตรต่างๆ ก็แตกแยกตัวกันอีกตามอัตวิสัยของแต่ละคนแต่ละกลุ่ม แล้วนำไปสู่การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในระหว่างพลังต่างๆ เป็นวัฏจักรการเมืองไทยใน เนื้อหาที่คล้ายคลึงกับ เหตุการณ์ภายหลัง การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ที่ได้กล่าวมาแล้วในบทตอนต้นๆ เพียงแต่ ความแตกต่างนั้นมีอยู่เพียงว่าหลังปี พ.ศ. 2475 การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองตกอยู่ภายในหมู่ผู้ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยตนเอง แต่หลังปีเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2516 นั้นจะ เป็นการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างกลุ่มพลังอื่น ๆ นอกเหนือจากกลุ่มข้าราชการแต่เพียงกลุ่มเดียวเท่าที่เคย เป็นมาและในที่สุด เมื่อพลังของกลุ่มทหารฟื้นตัวขึ้นมาได้ในปี พ.ศ. 2519 ยุคสมัย แห่ง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ก็จบสิ้นอย่างรวดเร็วในระยะเวลาแค่ 3 ปี เมื่อมีการรัฐประหารเกิดขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2519

ข. สภาพการณ์หลังจากเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516

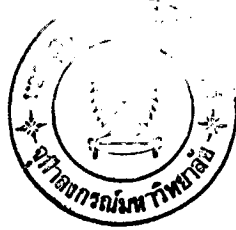
1. การขาดสถาบันหลักทางการเมืองที่จะรองรับการคืนตัวทางการเมืองของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 มิได้มีผลให้

โครงสร้างทางการเมืองและ เศรษฐกิจ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีเพียงผู้นำทางการเมืองที่ถูกเปลี่ยนไปเท่านั้น กลไกทางการเมืองที่มีอยู่จึงไม่อาจที่จะรองรับต่อการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ถึงแม้ว่าจะไม่มีสถาบันทางการเมืองใดที่สามารถเป็นสถาบันหลักทางการเมือง (Political Institutionalization) ที่จะยึดหยุ่น ชับซ้อน และตอบสนองต่อเจตนาารมณ์แห่งความต้องการนำระบอบประชาธิปไตยตะวันตกเข้ามาใช้ในเมืองไทยได้ แต่ผู้ปกครองประเทศได้ใช้ฐานอำนาจของกองทัพกด เก็บพลังการตื่นตัวการอยากมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเอาไว้ได้ เมื่อระบอบประชาธิปไตยแบบไทยภายใต้การนำรัฐบาลทหารต้องหลุดจากอำนาจทางการเมืองไปในทันที พลังการตื่นตัวของกลุ่มต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นอย่างท่วมท้น การนัดหยุดงานจำนวนมากมายและอย่างรุนแรงซึ่งเป็นอาการแสดงออกก่อนหน้าปี พ.ศ. 2516 มาแล้วได้เพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ ในปี พ.ศ. 2517 ตลอดทั้งปีมีการนัดหยุดงาน 357 ครั้ง โดยมีผู้ใช้แรงงานเข้าร่วมการต่อสู้ทั้งสิ้นถึง 105,863 คน¹ และในระหว่างปี พ.ศ. 2517 ต่อปี พ.ศ. 2518 บทบาททางการเมืองของกลุ่มนิสิตนักศึกษาทวีมากยิ่งขึ้น นักศึกษาใช้วิธีชุมนุมประท้วงและเดินขบวนตามถนนสายต่าง ๆ อย่างสันติ เรียกร้องให้ปฏิรูปทางการเมืองให้ถอนฐานทัพอเมริกาในประ เทศไทยและให้ตัดทอนการขยายตัวทาง เศรษฐกิจของกลุ่มในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นักศึกษาหลายพันคนได้ออกไปสู่ชนบทมุ่งปลุกฝังความคิด เกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับชาวบ้าน ทางด้านชาวนาและชาวไร่ นั้นความตื่นตัวทางการเมืองได้รับการกระตุ้นจากพลังของกลุ่มนักศึกษาให้ซึมซับถึงความทุกข์ยากที่แท้จริงว่ามีปัญหาจาก เรื่องของการเมือง สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทยได้ถูกจัดตั้งขึ้น เป็นองค์การกลุ่มผลักดันสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของชาวนาที่ถูกกด เก็บมานานในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการที่จะให้มีการปฏิรูปที่ดิน มีการเก็บภาษีที่เป็นธรรมขึ้น และค่าเช่าที่ดินถูกลง มีการให้สินเชื่อ เกษตรที่กว้างขวางขึ้น การประท้วงของชาวนาชาวไร่กลุ่ม

1

สุภาพ พัสถ้อง "สภาพชนชั้นกรรมาชีพไทยในปัจจุบัน" ใน ขบวนการกรรมกรในประเทศไทย, พิศิต จงสถิตย์วัฒนา, บรรณาธิการ, หน้า 177.

หนึ่งถึงขึ้น เฝ้าบัตรประชาชนอัน เป็นสัญลักษณ์ของการ เลิกจากความเป็นประชาชนไทย¹

ด้วยลักษณะอาการของสภาพสังคมไทย เช่นนี้ น่าจะเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคมโดยปราศจากการวางแผนพัฒนาทางด้านสถาบันทางการเมืองควบคู่ไปพร้อม ๆ กัน การเสียดุลย์ระหว่างโครงสร้างทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ เศรษฐกิจได้นำไปสู่สภาวะที่ไม่มีสถาบันทางการเมืองใดจะรองรับต่อพลังของกลุ่มต่าง ๆ ที่ถูกถือขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ หลังเหล่านี้ได้ เริ่มรับการมองในแง่ความวุ่นวาย ความสับสนและบ่อนทำลายความมั่นคงและ เสถียรภาพของประเทศไทย ซึ่งต่อมาไม่นานนักความสับสนวุ่นวายได้ เพิ่มทวีมากยิ่งขึ้น เมื่อกลุ่มอนุรักษนิยม เริ่มจัดตั้งกลุ่มขึ้น เผชิญหน้ากลุ่มพลังนิสิตนักศึกษา กรรมกร ชาวนาชาวไร่ ความขัดแย้งในแนวความคิดในกระบวนการ วิธี การและจุดหมายปลายทางของสังคมจึงมีอยู่สูงมากยิ่งขึ้นและความขัดแย้งดังกล่าวไม่สามารถที่จะแก้ไขโดยสันติวิธีในสถาบันการเมืองที่มีอยู่ได้จน เกิด เหตุการณ์นองเลือดอีกครั้งหนึ่งในวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ การขาดสถาบันหลักการเมืองและไม่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาทางการเมืองมาตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ฯ จึงได้กลายเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งถึงความล้มเหลวที่จะ เป็นประชาธิปไตยได้ในช่วงนี้^๒ สถาบันทางการเมืองที่มีอยู่ในขณะนั้นไม่ว่าจะเป็นสถาบันพรรคการเมือง รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ต่างก็อ่อนแอไร้ประสิทธิภาพต่อการแก้ไข ปัญหาต่อความต้องการของกลุ่มพลังต่าง ๆ สภาพของความวุ่นวายทางการเมืองที่ขาดสถาบันทางการเมืองรองรับมีผลทำให้สภาพความขัดแย้งทั้งภายในปริมาณทางการเมืองทาง เศรษฐกิจ

¹ วิลเลียม แบคลีย์ เทวิต มอแรลล์ เทวิต แชนตัน และสตีเฟน ยิง, เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมในทัศนะนักวิชาการอเมริกัน, แปลโดย เอกรงค์ รั้งประทีป และคนอื่น ๆ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๖.

^๒ ลีซิด อีรเวคิน "บทบาทของนักรัฐศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ" ใน รัฐศาสตร์ ปิเทศฉบับสังเคราะห์, สมาคมศิษย์เก่ารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๖), หน้า ๐.

และทางสังคมภายในช่วง 3 ปีนี้เป็นไปอย่างกว้างขวางและถึง เครียดอย่างสูง

2. ความรุนแรงทางการเมือง

ในช่วงระบอบประชาธิปไตยแบบไทยในระหว่าง 3 ปีนี้ มีการมาตกรรมนักการเมืองฝ่ายซ้ายและผู้นำหัวก้าวหน้าอย่างค่อเนื่อง เป็นการหวลกลับไปสู่ยุคมืดทางการเมืองในสมัยประชาธิปไตยแบบไทยคล้ายคลึงกับในสมัยยุคที่ 2 ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงสิงหาคม พ.ศ. 2518 ผู้นำชวาวนากว่า 10 คนถูกมาตกรรมซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวภาคเหนือ¹ ชวาวนากี่ถูกฆ่าทั้งหมดล้วนแต่เป็นสมาชิกของสหพันธ์ชวาวนาชาวไร่ทั้งสิ้น ซึ่งตำรวจก็ไม่สามารถจะจับกุมคนร้ายหรือคลี่คลายว่าการมาตกรรมบรรดาผู้นำชวาวนาเหล่านั้นมีสาเหตุมาจากเรื่องอะไร และใคร เป็นผู้บงการหรืออยู่เบื้องหลังการมาตกรรม การลุกฮือเรียกร้องของกลุ่มชวาวนาอย่างค่อเนื่องตลอดปี พ.ศ. 2517 ส่วนใหญ่เป็นการเรียกร้องกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินเรียกร้องเรื่องปัญหาการถูกขูดรีดจากนายทุนเงินกู้ และการเรียกร้องในเรื่องเหล่านี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทาง เศรษฐกิจการ เมืองที่สะสมความยากจนไว้กับคนส่วนใหญ่ภายในประเทศ ขบวนการของกลุ่มชวาวนาจึงสามารถสอดคล้องกับความต้องการเรียกร้องเรื่องค่าแรงงานของขบวนการกลุ่มกรรมกร ขบวนการชวาวนาและกรรมกรเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักศึกษาต่าง ๆ เป็นจำนวนมากและจากการที่องค์กรของนักศึกษาต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทสนับสนุนและเข้าร่วมการต่อสู้ของชวาวนาชาวไร่กรรมกรอย่างกว้างขวางเช่นนี้ จึงทำให้นักศึกษาและกรรมกรได้รับการต่อต้านจากกลุ่มฝ่ายอนุรักษนิยมด้วย และมีจำนวนไม่น้อยที่ถูกสังหารอย่างดึกลับ เช่น กรณีการตายของนายแสง รุ่งนิรันดร์กุล หรือกรณีการตายของนายนิสิต จีระโสภณ

ในระยะเวลาที่การเคลื่อนไหวของพันธมิตรระหว่างกลุ่มชวาวนากรรมกรนักศึกษาทั้งในตัวเมืองและใน เขตชนบทเพิ่มมากขึ้นนั้น หลังของอนุรักษนิยมเริ่มได้ดอบโดยการจัดตั้งองค์กร

¹ แอนดรู เทอร์ตัน, "สถานการณ์ปัจจุบันในชนบทไทย," แปลโดย มนตรี ทรงพุดมฉาย ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง, ฝ่ายวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : พ.จีระการพิมพ์, 2521), หน้า 84.

ของกลุ่มคนขึ้นมาใช้ประชาชนในท้องถิ่นและตัวเมืองต่อต้านกับพลังก้าวหน้าของพันธมิตรเหล่านี้ มีผู้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีข่าวพัวพันกับการฆ่าผู้นำชาวนาผู้นำนักศึกษา กรรมการคือ กลุ่มนาพล กลุ่มกระหิงแดง และกลุ่มลูกเสือชาวบ้านวัดบูรพาราชวงศ์ร่วมกันของกลุ่มเหล่านี้ก็คือ เพื่อถ่วงดุลย์ความก้าวหน้าของกลุ่มชาวนา กรรมการและนักศึกษา¹ และแม้ว่ากลุ่มพันธมิตรจะเรียกร้องต่อสังคมเกี่ยวกับความเป็นธรรมต่าง ๆ แต่บทบาทหรือรูปแบบและวิธีการเดินขบวน การปราศรัยโจมตีที่ยึดกับทฤษฎีหรือแนวทางมาร์กซิสทำให้กลุ่มพันธมิตรไม่สามารถขยายวงแนวร่วมได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามกลับปรากฏว่าประชาชนโดยทั่วไปที่พอใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างช้า ๆ เกิดตกใจกลัว กลุ่มพวกข้าราชการเจ้าของที่ดินและพ่อค้า เชื่อว่าประเทศชาติกำลังอยู่ในสภาพรันทาน ตลอดจนจนคิดว่าบรรดานักศึกษาและแนวร่วมกำลังเหยียบย่ำทำลายประเพณีดั้งเดิมประจำชาติมาช้านาน ด้วยเหตุนี้เองหน่วยงานบางหน่วยของทางราชการและกลุ่มพ่อค้าจึงได้พยายามจัดตั้งและสนับสนุนกลุ่มอนุรักษ์นิยมใหม่ ๆ ขึ้นมาต่อต้านกลุ่มพันธมิตร ถึงจุดนี้พลังทางการเมืองต่าง ๆ ในสังคมไทยหัวงประชาธิปไตยแบบไทยระหว่างปี พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2519 จึงถูกแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มฝ่ายซ้ายและกลุ่มฝ่ายขวา

ต้นปี พ.ศ. 2519 รัฐบาลภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ประกาศยุบสภาและจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ทั่วไปในเดือนเมษายน ช่วงของการหาเสียงเลือกตั้งในครั้งนี้มี ความรุนแรงทางการเมืองมากที่สุด ในประวัติศาสตร์การเลือกตั้งของเมืองไทย ก่อนหน้าวันเลือกตั้ง 90 วันมีการฆ่ากันตายจากการหาเสียงเลือกตั้งกว่า 30 ราย มีคนบาดเจ็บ เป็นจำนวนมากและบ่อยครั้งที่การปราศรัยหาเสียงถูกขัดจังหวะโดยลูกกระเบิด หัวคะแนนของพรรคฝ่ายก้าวหน้าถูกลอบฆ่าตาย รวมทั้งการลอบสังหารนายบุญสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ด้วย ผลการเลือกตั้งใน

¹ ยันส์ ภูเธอร์, "ชาวนาไทยในช่วงประชาธิปไตยเบิกมาน", แปลโดย มานะ วงศ์ศิริรัตน์ จงดี วิษณุदारิช และมนตรี เกียรติวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

² วิลเลียม แมคคัลลีย์, เดวิก มอแรลล์, เดวิก แซนตัน และ สตีเฟนยั้ง, เหตุการณ์ 6 ตุลาคม ในทัศนะนักวิชาการอเมริกัน, แปลโดย เอกรงค์ รั้งประทีปและคนอื่น ๆ, หน้า 21-22.

เดือนเมษายน พ.ศ. 2519 สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของประชาชนที่มีต่อพลังของฝ่ายอนุรักษนิยม พรรคประชาธิปัตย์ภายใต้การนำของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และพรรคการเมืองที่ชูคำขวัญเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีชัยในการเลือกตั้งเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่พรรคฝ่ายซ้ายประสบกับความเสื่อมศรัทธาจากผู้ออกเสียงเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก ที่นั่งในสภาของพรรคสังคมนิยม 2 พรรคและพรรคพลังใหม่ตกลงจาก 37 ที่นั่งเหลือเพียง 6 ที่นั่ง หรือจากร้อยละ 15 มาเป็นร้อยละ 2 ของจำนวนที่นั่งทั้งหมดในสภา ผลของการเลือกตั้งครั้งนี้สะท้อนให้เห็นสัญญาณของพลังฝ่ายขวาที่พร้อมจะตอบโต้กับบทบาทหรือการเคลื่อนไหวของพลังฝ่ายซ้าย และเมื่อกลไกทางการเมืองที่มีอยู่ไม่อาจรองรับต่อแรงกดดันหรือสถานการณ์ทางการเมืองที่มุ่งเพียงอย่างเดียวมากขึ้นทุกขณะ ในที่สุดการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มพลังฝ่ายขวากับฝ่ายซ้ายถึงจุดสุดยอดในกรณีเหตุการณ์นองเลือดบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นักศึกษาและประชาชนจำนวนหนึ่งถูกฝูงชนผู้บ้าคลั่งและเหี้ยมโหดเข้าทุบตีทำร้ายอย่างโหดเหี้ยมทารุณ นักศึกษาบางคนถูกเผาทั้งเป็นหรือไม่ก็แขวนคอกับต้นไม้ริมบริเวณสนามหลวง ในตอนเย็นวันนั้นกองกำลังทหารก็ได้เข้าแทรกแซงทางการเมืองอีกครั้ง ด้วยเหตุผลเพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงและกฎหมายและเพื่อประเทศชาติ¹

3. ความขัดแย้งเกี่ยวกับแนวความคิดทางการเมือง

"...การตื่นตัวทางการเมืองของนิสิตนักศึกษา กรรมกร และชาวนาไทยต่างกับการตื่นตัวในอดีตที่ผ่านมาในลักษณะสำคัญที่สุดคือ การขยายขอบเขตของการต่อสู้ที่พ้นเหนือระดับการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองตามระบบประชาธิปไตยเสรีนิยมไปสู่ระดับการปฏิเสธรูปแบบสังคมปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านค่านิยม วัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจและทางด้านการเมือง

ปรากฏการณ์เช่นนี้ไม่เคยมีปรากฏมาก่อนในระบบสังคมและการเมืองไทยเป็นการท้าทายอุดมการณ์ประชาธิปไตยเสรีนิยมอย่างรุนแรง ซึ่งมีผลกระทบต่อหาที่และแนวความคิดของชนรุ่นเก่าและสถาบันทางการเมือง ตลอดจนอุดมการณ์ประชาธิปไตยตลอดจนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมอย่างเห็นได้ชัด..."²

จากข้อความดังกล่าวและจากเหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองในหัวข้อที่แล้วสะท้อน

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย (กรุงเทพฯ

ให้เห็นถึงการมีวิกฤติต่อแนวความคิดทางการเมืองที่เคยเป็นอยู่ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดทางการเมืองดั้งเดิมและแนวความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเสรีที่พอจะมีอยู่บ้าง ต่างกำลังประสบกับปัญหาการทำลายใหม่ ๆ จากอุดมการณ์หรือแนวความคิดทางการเมืองอื่น ๆ ในแง่นี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาว่า แนวความคิดทางการเมืองไทยดั้งเดิมและแนวความคิดประชาธิปไตยเสรีจะได้รับผลสะท้อนต่อแนวความคิดใหม่ ๆ อย่างกว้างขวางและรวดเร็วอย่างไรบ้าง

แนวความคิดทางการเมืองหนึ่งที่จะดำรงอยู่ได้นั้น จะต้องสร้างระบบการอธิบายความชอบธรรมและการยอมรับร่วมกันให้เกิดขึ้นกับกลุ่มชนส่วนต่าง ๆ ของสังคม ในอดีตที่ผ่านมา นั้น แนวความคิดดั้งเดิมของสังคมไทยคือ ธรรมราชา - สถาบันสงฆ์ - ประชากราชรัฐ ซึ่งเปลี่ยนมาเป็นชาติ - ศาสน์ - กษัตริย์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา ปรากฏว่าแนวความคิดดั้งเดิมนี้มีรากฐานมาจากวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วงซึ่งได้ใกล้เคียงหลักการสามเส้านี้จากพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและได้กลายเป็นแกนของแนวความคิดทางการเมืองไทย สร้างระบบคุณค่าและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างคนไทยด้วยกันเองมาช้านาน¹ การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ถึงแม้จะมีความพยายามของกลุ่มคณะราษฎรบางส่วนที่จะนำแนวความคิดประชาธิปไตยตะวันตกเข้ามาใช้กับสังคมไทยอยู่บ้าง แต่อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดนี้ยังไม่อาจที่จะแพร่หลายหรือ เข้าแทนแนวความคิดทางการเมืองที่มีอยู่เดิมได้ แนวความคิดประชาธิปไตย เสรีจึงยังคง เป็น เพียงแนวความคิดที่แพร่หลายอยู่ในหมู่ปัญญาชนนิสิตนักศึกษาจำนวนน้อยเพียงบางคนและบางกลุ่มเท่านั้น อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2475 นั้น อย่างน้อยที่สุดสถาบันพระมหากษัตริย์ได้ถูกลดบทบาทลงไปและยุคสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสถาบันนี้และกลับ เน้นในเรื่องของชาติเป็นหลักใหญ่ ชาติกับองค์พระมหากษัตริย์กลายเป็นความคิดที่มองแยกออกจากกัน โดยที่รัฐภายใต้การ

1

โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์สามเส้าระหว่าง ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ได้ใน ส.ศิริรักษ์. อดีตของอนาคต (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เศลลิตไทย, 2517). บทว่าด้วยระบบคุณค่าและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม

นำของกองทัพ เป็นผู้แทนของชาติและ เป็นผู้พิทักษ์องค์พระมหากษัตริย์¹ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำสภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์กลับมาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อจอมพลสฤษดิ์ฯ ให้ความสนใจต่อสถาบันนี้อย่างจริงจัง จอมพลสฤษดิ์ฯ ยังได้ใช้สถาบันศาสนาพุทธ เข้ารับใช้หรือให้ความชอบธรรมกับรัฐบาลด้วยการระดมพระสงฆ์ส่วนหนึ่ง เข้าร่วมในโครงการต่อต้านผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์อีกด้วย² แต่สำหรับส่วนของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองกลับไม่ได้รับการพัฒนาให้มีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใด ๆ ทั้งสิ้น จอมพลสฤษดิ์ฯ ให้ความสนใจกับสถาบันข้าราชการในฐานะที่เป็นกลไกของรัฐบาล เพื่อหวังนำไปสู่ความตามนโยบายพัฒนา เศรษฐกิจดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น

การใช้แนวความคิด ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และผู้นำในระยะถัดต่อ ๆ มา นี้ไม่อาจที่จะสร้างความชอบธรรมหรือความเชื่อให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนบางกลุ่มอีกได้ต่อไป และเห็นว่าบรรดาผู้นำทางทหารหรือนักการเมืองต่างก็ใช้สถาบันพระมหากษัตริย์หรือสถาบันทางศาสนาอ้างอิงกันมากขึ้น เพื่อหาความมั่นคงให้กับกลุ่มคณะของตนเอง ทฤษฎีหรือหลักแกนแนวความคิด ๓ แก้วของคนไทยที่ว่า พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้จะต้องมีธรรมราชาสนับสนุน พระพุทธศาสนาจะต้องมีสังคัมสงฆ์ซึ่งพยายามมุ่งไปสู่ความเป็น อริยสงฆ์³ จะต้อง มีพสกนิกรซึ่งประพฤติปฏิบัติธรรมสนับสนุนสังคัมสงฆ์และ เชื้อพ้องธรรมราชา

¹ Benedict Anderson, "Withdrawal Symptoms : Social and Cultural Aspects of the October 6 Coup", pp.25-27.

² ศึกษารายละเอียดได้จาก Somboon Suksamran, Political Buddhism in Southeast Asia : The Role of The Sangha in The Modernization of Thailand (London : C.Hurst Company Limited, 1977), Chapter 3-5.

³ กระมล ทองธรรมชาติ. "อุดมการณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย" ใน การพัฒนาประเทศไทย. จรุง สุภาพ. บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522). หน้า ๘.

สิ่งเหล่านี้ระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมาไม่ได้ปรากฏให้เห็น เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ¹ หรือไม่ อาจจะสร้างความ เชื่อถือให้กับประชาชนได้ส่วนหนึ่ง เหมือนอย่าง เดิมอีกต่อไปแล้ว การรัฐประหารบ่อยครั้ง การแย่งชิงอำนาจในระหว่างผู้ปกครองการได้อำนาจอย่างผิดหลักรัฐธรรมนูญ ทำให้หลักการว่าด้วยธรรมราชาไม่เกิดขึ้นกับผู้ปกครองประเทศ ทางด้านสังคมสงฆ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก พระสงฆ์จำนวนหนึ่งมีศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา ที่หย่อนลง และกลั้กลายเป็นสถาบันที่สนับสนุนค่อผู้ปกครองประเทศในหลาย ๆ กรณี ระบบทุนนิยมที่ได้แพร่เข้าไปมีอิทธิพลในศาสนาพุทธทำให้วัตรกลายเป็นสถาบันที่เอื้ออาทรต่อคนรวยมากกว่าคนจน² และไม่อาจที่จะสร้างศรัทธาต่อประชาชนส่วนหนึ่งอย่างแนบแน่นได้เหมือน เดิมอีกต่อไป

สำหรับแนวความคิด เกี่ยวกับประชาธิปไตยเสรีนั้น แนวความคิดนี้อาจกล่าวได้ว่า ประสบกับความล้มเหลวในการแพร่ขยายให้ฝังรากลึกลงในสังคมไทย โดยระบอบประชาธิปไตยได้ถูกนำเข้ามาเฉพาะรูปแบบและวิธีการทางประชาธิปไตยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 และก็ได้ปรากฏว่ารูปแบบและวิธีการทางประชาธิปไตยที่นำเข้ามาโดยปราศจากรากฐานการหยั่งรากของแนวคิดนั้นยังได้รับการบิดผันในตัวรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ภายได้ชื่อคำว่า "ประชาธิปไตย" กล่าวอีกนัยหนึ่งนั้น ผู้ปกครองประเทศได้พยายามย้ารูปแบบและวิธีการประชาธิปไตยแบบอาบฉวย ปราศจากการปฏิบัติตามแนวคิดอัน เป็นรากฐานที่ถูกต้องก็ เพื่อที่จะให้รูปแบบและวิธีการนั้น ๆ เอื้ออำนวยให้การกดขี่และการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคมไทย เป็นไปอย่างมีความชอบธรรม (legitimized exploitation) และทำให้กลุ่มคนที่มีอำนาจ เศรษฐกิจสามารถอ้างนามของประชาธิปไตยในการใช้อำนาจทางการเมืองที่จะสนับสนุนผลประโยชน์ของกลุ่มคนได้มากยิ่งขึ้น³

ดังนั้นในขณะที่แนวความคิดแบบดั้งเดิมกำลังได้รับผลสะเทือนจากรูปธรรมหรือ เหตุการณ์

¹ ศ.ศิริรักษ์, ศาสนากับสังคมไทย, หน้า 111.

² เรื่องเดียวกัน.

³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย.

ทางการเมืองที่สะสมกันมาร่วม 40 ปีและแนวความคิดประชาธิปไตยเสรีก็ได้รับการบิดเบือนหรือไม่สามารถเผยแพร่วางรากฐานในสังคมไทยได้นั้น ก็ปรากฏว่าสังคมไทยได้มีการท้าทายจากอุดมการณ์ใหม่เกิดขึ้นในระยะเวลาดังกล่าวอย่างชัดเจนที่สุดคือ อุดมการณ์มาร์กซิสต์ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่ปฏิเสธอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม¹ การท้าทายทางอุดมการณ์มาร์กซิสต์ครั้งนี้เป็นไปอย่างกว้างขวางทั้งในด้านการเผยแพร่เอกสาร สิ่งตีพิมพ์และการประชุมในที่สาธารณะในวาระโอกาสต่าง ๆ กัน อาจกล่าวได้ว่าช่วงระยะเวลาในขณะนั้น เป็นครั้งแรกของช่วงประวัติศาสตร์ไทยที่มีความขัดแย้งทางอุดมการณ์เกิดขึ้นให้เห็นโดยเด่นชัด² พรรคกรรมกรการเมืองไทยตั้งแต่หลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพของความขัดแย้งของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี³ และมีบางส่วนของพรรคกรรมกรที่หันนำความขัดแย้งนั้นว่า เป็นผลของความขัดแย้งที่งอกเงยมาจากการต่อสู้ทางการผลิตและการต่อสู้ทางชนชั้นและเป้าหมายแนวทางการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธมากกว่าเดินทางแนวสันติ⁴ สภาพการณ์ความขัดแย้งในแนวความคิดต่ออุดมการณ์เดิมเกี่ยวกับ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความขัดแย้งต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยเสรี และการเสนอแนวทางมาร์กซิสต์ในทศวรรษนี้ ก่อให้เกิดความสับสนในการแสวงหาทางออกให้กับสังคมการเมืองไทย แนวความคิดใหม่ ๆ ถูกเสนอให้กับประชาชนเป็นทางเลือกไม่ว่าจะเป็นความคิดในแนววัตถุนิยมแบบมาร์กซิสต์ ความคิดแบบเลนินหรือสก็๊ ความคิดของเหมา เจ๋อตง ตลอดจนความคิดของเหวอวามักปฏิวัติทำสงครามกอง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 252.

² กมล สมวิเชียร, "ช่องว่างในสังคมไทย" สยามรัฐ (10 กันยายน 2517); 7.

³ ชัยศิริ สมุทวณิช, วรรณกรรมการเมืองไทย 14 ตุลาคม 16 - 6 ตุลาคม 19 รากเหง้าการก่อเกิด, การเติบโตและการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเพชรเกษม, 2524), หน้า 82 - 83.

⁴ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย, หน้า 273-275.

โจรสลัดอเมริกา และแนวความคิดทำสงครามจรยุทธ์ของ ไว เพงยีน เกียม¹ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติอุดมการณ์หรือแนวความคิดทั้งด้านประชาธิปไตย เสรีและแนวความคิดใหม่ ๆ นี้ยังไม่อาจจะมิพลงในตัวมันเองได้มากนัก เนื่องจากยังขาดองค์การและจักรกลที่จะแปรอุดมการณ์หรือแนวคิดให้บังเกิดผลให้เห็น เป็นรูปธรรมขึ้นมาได้และพร้อม ๆ กันนั้น แนวความคิดของพลังเก่าที่ยังคงครอบงำโครงสร้างเดิมอยู่นั้นก็เริ่มมีที่ท่าต่อต้านกับกระแสธารของอุดมการณ์ใหม่อย่างรุนแรง เมื่อมีสัญญาณอันเด่นชัดชี้ให้เห็นทัศนะบางด้านของแนวความคิดใหม่ที่มีผลกระทบต่อแกนของอุดมการณ์ไทยแบบอนุรักษนิยมได้แก่ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และความชอบธรรมของสถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับการตีความวิเคราะห์ปฏิบัติ เสธความสำคัญของพระมหากษัตริย์ไทยว่าเป็นวีรบุรุษ² มีการโจมตีสถาบันพระมหากษัตริย์โดยตรงและเปิดเผยโดยทั่วไป

¹ โปรดดูตัวอย่างได้จากหนังสือดังต่อไปนี้ สุรพงษ์ ชัยนาม, มาร์กและสังคมนิยม (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2517), อนุสร ทวีพยอม ปฏิวัติแบบกองโจร (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วรพาศ์พิมพ์, 2517), บัณฑูร เวชสาร, แนวร่วมปลดปล่อยของโฮจิมินห์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517), โจ เพงยีน เกียม, สงครามจรยุทธ์, แปลโดย ศาตราจารย์ วิสุทธิวิภาส (กรุงเทพมหานคร : โปธิ์สามต้นการพิมพ์, 2517), เชววารา ทฤษฎีสงครามกองโจร, แปลโดย กิตติกุล (ม.ป.ท. : ม.ป.ป.), คาร์ล มาร์กซและเฟรเดริก เองเงิลส์, คำประกาศแห่งความเสมอภาค, แปลโดย องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517), พัลลภ ศรีภา อภิชาติ พุทธวงศ์ สีวะสัย สุตรา, บรรณาธิการ, นาว่าว่าตัวปลัดขันธ์สังคมนิยม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เศศ, 2517)

² โปรดดูทัศนะหรือแนวการวิเคราะห์แบบนี้ได้ใน จิตร ภูมิศักดิ์, โฉมหน้าศักดินาไทย (กรุงเทพมหานคร : จักรบุฏ, 2517)

จนถึงกับ เป็นคดีหมิ่นประมาทในปี พ.ศ. 2517 พอมาถึงปี พ.ศ.2518 ลาว เขมร เรียก นาม ได้รับการปลดปล่อยสำเร็จโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ การโค่นล้มพระมหากษัตริย์ของลาว ในปลายปีนั้นได้เกิดความหวุ่นวิตกในหมู่ผู้ปกครองมากขึ้น และได้แสดงปฏิกิริยาออกมาว่าจะ ค่อสู้ปรายปรายฝ่ายก้าวหน้าจนถึงที่สุด มีการโฆษณาคำขวัญของพรรคการเมืองบางพรรคว่า "ขวาทิชาติชาย" อย่างเปิดเผย พอถึงปลายปี พ.ศ. 2519 การต่อสู้เริ่ม เปลี่ยนแปลงไป ในลักษณะที่มีการใช้กำลังกับความรุนแรง เข้ามาตัดสินต่อปัญหาต่าง ๆ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้ถูกนำมาอ้าง เป็นแกนกลาง เพื่อใช้โจมตีฝ่ายซ้ายในเมืองด้วย¹ จนจนเหตุการณ์รุนแรง ทรืมากขึ้นไม่อาจควบคุมฝูงชนได้ เมื่อประชาชนจำนวนหนึ่ง เข้าใจว่านักศึกษาแสดงละคร หมิ่นต่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชในเดือนตุลาคมปีเดียวกันนั้น เหตุการณ์นี้จึง เป็น เหตุการณ์ ที่ชี้ให้เห็นจุดสุดขั้วอย่างชัดเจนถึงผลกระทบทางการเมืองที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เมื่อ สถาบันพระมหากษัตริย์ถูกดึง เข้าสู่แวดวงทางการเมืองอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ตั้งแต่ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา ได้ทวีมากขึ้นในทางสังคมและการเมือง และในกระบวนการปรับ เปลี่ยนไปสู่ระบบการเมือง ของมวลชนในปี พ.ศ. 2516 นั้นสถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทสำคัญยิ่งดังที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า²

"...ปัญหา เรื่องวิกฤติผู้นำ เฉพาะอย่างยิ่งในสมัยระบอบ ธนอม - ประภาสซึ่งเต็มไปด้วย พหุติการณ์คดียี่เหยียบย่ำประชาชน ระบอบอำนาจที่อาศัยกำลังปฏิวัติรัฐประหาร ครั้งแล้วครั้งเล่า นั้น เป็นผลทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญต้องตกอยู่ในฐานะหมิ่นเหม่ อย่างที่สุด ไม่ใช่เป็นระบบวิธีการที่จะช่วยให้พระองค์ เป็นกลาง และอยู่เหนือการเมืองได้อย่างมั่นคงเลย แล้วก็ไม่มีสิ่งเสริมให้เกิด เสถียรภาพของ บ้านเมืองขึ้นมาได้จริงจั่งแต่อย่างใด ตรงกันข้าม ในระบอบอำนาจที่แยกตัว เป็นคน ละฝ่ายกับประชาชนอย่างระบอบธนอม - ประภาส สถาบันพระมหากษัตริย์จำต้องมีการขัดแย้งกับรัฐบาลโดยเปิดเผยบ่อยครั้งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้อย่างน้อยก็ เป็นผลให้สามารถธำรงรักษาความ เชื่อถือทางใจในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่ แล้วความ

¹ Benedict Anderson, "Withdrawal Symptoms : Social and Cultural Aspect of the October 6 Coup", p.29-30.

² เสน่ห์ จามริก, ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย, หน้า 376-378.

จริง เมื่อพิจารณาถึงพระราชจริยาวัตรภารกิจและทัศนะทางการเมืองที่ทรงปฏิบัติและแสดงออกตลอดมาแล้ว ระบอบการที่เรียกว่า "ราชประชาสมาศัย" นั้นได้เกิดขึ้นและเป็นมาช้านานโดยสภาพการณ์ บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ระหว่างปฏิวัติตุลาการที่ดีและภายหลังก็ดี โดยแท้จริง เป็นพฤติกรรมต่อเนื่องจากสายสัมพันธ์ที่สร้างสมขึ้นมาในทางทฤษฎีและปฏิบัติ แรงสถานการณ์ปฏิวัติตุลาการทำให้ขบวนการนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนต่างหุ่บความมุ่งหวังไปที่สถาบันสูงสุดนี้โดยธรรมชาติ แต่ผลสำคัญก็คือการที่สถาบันพระมหากษัตริย์ เข้ามามีบทบาทกระทำการโดยตรงต่อการเปลี่ยนอำนาจและจัดตั้งรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ สมัชชาแห่งชาติ และในที่สุดสถานีวิทยุแห่งชาติ"

อาจกล่าวได้ว่าแกนกลางของอุดมการณ์ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ถูกสั่นคลอนจากการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว สถาบันพระมหากษัตริย์ต้องเข้ามาใกล้ชิดกับเรื่องของการเมืองมากยิ่งขึ้น และยิ่งมีความใกล้ชิดหรือมีบทบาทเกี่ยวกับ เรื่องของทางการเมืองมากเท่าใด ในระยะยาวแล้วจะเป็นการทำลายความสืบเนื่องทางอุดมการณ์และวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมลงไป ¹ อย่างไรก็ตามการถดถอยของอุดมการณ์ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ลงไปบ้างนี้ ก็ปรากฏว่าอุดมการณ์อื่น ๆ ยังไม่สามารถเข้ามาแทนที่อุดมการณ์ดั้งเดิมได้ ช่วงระยะเวลา 3 ปีนี้ สังคมไทยจึงเกิดกลุ่มอุดมการณ์ขึ้นมาหลายเพื่อเสนอทางเลือกให้กับสังคม วิฤตการณ์ทางด้านอุดมการณ์ได้แผ่สำรไปทั่วทุกกลุ่มชนและทุกวงการของสังคมมากยิ่งขึ้นทุกที กล่าวโดยสรุปก็คือมีทั้งอุดมการณ์ที่ปกป้องสถานภาพ เดิมกับอุดมการณ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมกำลังกลายเป็นคู่ความขัดแย้งหลัก (main contradiction) ท่ามกลางสภาวะความปั่นป่วนยุ่งเหยิงและระส่ำระสายแห่งองค์ประกอบของพลังทางสังคมที่กำลังแปรเปลี่ยนคลี่คลายขยายตัวมาจากอดีตกาลอย่างรวดเร็ว ²

ก. รูปธรรมของระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ภายใต้โครงสร้างรัฐธรรมนูญ

พ.ศ. 2517

1. โครงสร้างของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517

¹ สมชาย สุวรรณศรี, "ปัญหาการพัฒนาของระบบอุดมการณ์ทางสังคมและการเมืองไทย : วิฤตการณ์และแนวโน้มในอนาคต," ใน คลื่นแห่งทศวรรษ, มัดคิด ธรรมดริวัฒน์, บรรณาธิการ, หน้า 348.

² โปรดดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับอุดมการณ์ในสังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันได้ใน วารสารสังคมพัฒนา 8 (กันยายน-ตุลาคม 2529) : 107-120.

ในท่ามกลางความแปรเปลี่ยนอำนาจทางการเมืองที่ทำให้คณะทหารต้องหลุดออกจากอำนาจทางการเมืองชั่วคราวโดยมีคาคัดสนั้น รัฐบาลชุดใหม่ได้ประกาศตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ในปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. 2518 ประกอบด้วยกรรมการรวม 18 คน โดยมีรัฐมนตรีและนายทหาร 7 คน นักหนังสือพิมพ์ 2 คน นักการเมือง 1 คน ข้าราชการและนักกฎหมาย 6 คน และอาจารย์มหาวิทยาลัย 3 คน ซึ่งนายทหารที่เข้าร่วมการร่างรัฐธรรมนูญนี้มีเพียง 1 คนเท่านั้น คือพลเอกสุรกิจ มัยลาภ และอาจารย์มหาวิทยาลัย 3 คนที่มีโอกาสเข้าร่วม เป็นกรรมการรัฐธรรมนูญด้วยนั้นก็เป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการเรียกร้องต้องการประชาธิปไตยโดยแนบเสรีนิยมมาก่อน รายชื่อการตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญชุดนี้จึง เป็นที่คาดหมายกันว่ารัฐธรรมนูญจะมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยกลไกและกลไกความคิดของระบอบประชาธิปไตยเสรีมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่นใดทั้งสิ้น¹ ซึ่งก็ปรากฏ

¹ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ประกอบด้วย

1. นายประกอบ	หุดะสิงห์	10. นางสุมาลี	วีระไวทยะ
2. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์	ปราโมช	11. นายไอศถ	โกสิน
3. นายกมล	วรรณประภา	12. พลเอกสุรกิจ	มัยลาภ
4. นายเสวต	เปี่ยมพงษ์สานต์	13. นายจิตติ	ดิงศภัทย์
5. นายเอนก	สิทธิประศาสน์	14. นายอมร	จันทร์สมบูรณ์
6. นายไพศาล	กุมภาพันธ์วิสัย	15. นายอัศวราทร	จุฬารัตน์
7. นายสมภพ	ไพฑูริย์	16. นายชัยอนันต์	สมุทรวิชัย
8. นายบุญ	บริสุทธิ์	17. นายปราโมทย์	นาคทรพร
9. นายสรร เสริญ	ไกรจิตติ	18. นายพงศ์เพ็ญ	ศกุนดาภัย

ว่าคณะกรรมการชุดนี้ได้นำเอารัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2492 เป็นโครงสร้างบรรทัดฐาน¹ วางรูปแบบการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 เป็นแบบระบอบประชาธิปไตยทาง รัฐสภามีรายละเอียดของสาระสำคัญของหลักการเก่าที่เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2492 และรายละเอียดหลักการและวิธีการในการดำเนินการปกครองที่กำหนดขึ้นใหม่เพิ่มเติมมีดังต่อไปนี้²

ก) หลักการเก่าที่เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ

1) หลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภา

มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชนทั้งชาติ ตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะขอกล่าวถึงหลักการเรื่องนี้โดยย่อ ดังนี้คือ ในระบอบรัฐสภานี้ถือว่ารัฐสภาเป็นสถาบันที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง มีอำนาจที่จะควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีได้อย่างเต็มที่โดยวิธีการไม่ผ่านร่างกฎหมายที่คณะรัฐมนตรีต้องการโดยการตั้งกระทู้ถาม (มาตรา 157) หรือโดยการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี (มาตรา 159) ส่วนนายกรัฐมนตรีซึ่งก็เป็นสมาชิกสภาเหมือนกันมีอำนาจที่จะขอให้ประมุขยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกันใหม่ทั้งหมดได้ ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีมีความขัดแย้งกับรัฐสภาอย่างรุนแรงทำให้ไม่สามารถจะบริหารราชการแผ่นดินต่อไปได้ด้วย ความเรียบร้อย (มาตรา 122) ส่วนพระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขจะทรงใช้อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการผ่านทางคณะรัฐมนตรี รัฐสภา และศาลตามลำดับ นอกจากนั้นแม้ว่าพระองค์จะดำรงฐานะอยู่เหนือการเมือง แต่พระองค์ก็ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยับยั้งร่างกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาแล้วได้ แต่เป็นการยับยั้งที่ไม่เด็ดขาด เนื่องจากรัฐสภาอาจยืนยันที่จะออกกฎหมาย

¹ รายงานการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญครั้งที่ 1/2526 วันพุธที่ 31 ตุลาคม 2526, หน้า 9/1.

² กระมล ทองธรรมชาติ, วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย, หน้า 43-49.

ตามร่างเดิมได้เหมือนเดิม โดยใช้เสียงข้างมาก 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด (มาตรา 89)

2) หลักการมีสองสภา

โดยให้สภาที่ 1 หรือสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งมีจำนวนไม่น้อยกว่า 240 และไม่เกิน 300 คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี มีอำนาจเต็มที่ในการออกกฎหมายและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี ส่วนสภาที่สองหรือวุฒิสภาซึ่งประกอบด้วยสมาชิกซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 100 คน มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ตามคำเสนอของนายกรัฐมนตรี มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 6 ปี แต่ทุก 3 ปีสมาชิกจำนวนครึ่งหนึ่งจะต้องออกไปเพื่อเปิดโอกาสให้พระมหากษัตริย์แต่งตั้งสมาชิกใหม่ (มาตรา 107 และ 108) วุฒิสภามีอำนาจกลั่นกรองร่างกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้นและมีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีบ้างเล็กน้อย เช่น ตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีได้เป็นต้น แต่ไม่มีอำนาจร่วมในการอภิปรายและออกเสียงไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี

3) วางหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างแจ่มชัด

ซึ่งรัฐจะละเมิดมิได้ เว้นแต่โดยบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อความมั่นคงแห่งรัฐหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนหรือเพื่อสร้างสรรค์ความเป็นธรรมให้แก่สังคม เป็นต้น เนื่องจากการจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะต้องกระทำโดยบทบัญญัติของกฎหมาย จึงหมายความว่า รัฐสภาเท่านั้นจะเป็นผู้กระทำได้ (มาตรา 27 - 53) นอกจากนี้ถ้าประชาชนเห็นว่ากฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นใช้บังคับและจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีข้อความที่ขัดแย้งหรือแย้งกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ประชาชนก็มีสิทธิที่จะขอให้ศาลยุติธรรมส่งกฎหมายนั้นไปให้คณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญชี้ขาดและประกาศให้กฎหมายนั้น เป็นโมฆะใช้บังคับมิได้

4) วางหลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการทุกคน

เพื่อให้ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระเต็มที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตามกฎหมายโดยกำหนดให้คณะกรรมการตุลาการประกอบด้วยข้าราชการฝ่ายตุลา

การแทบทั้งหมดและมีประธานสภาฎีกา เป็นประธาน ทำหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งและถอดถอนผู้พิพากษา (มาตรา 209 และ 210) ซึ่งย่อมทำให้ฝ่ายตุลาการสามารถทำหน้าที่ดังว่ของอำนาจของฝ่ายบริหารได้อย่างมีผลและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ฝ่ายบริหารละเมิดได้ตามอำเภอใจ

5) ห้ามข้าราชการประจำเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมืองของรัฐโดยตรง

โดยกำหนดข้อห้ามไว้ว่า ข้าราชการประจำจะดำรงตำแหน่งทางการเมือง อาทิ ตำแหน่งรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือที่ปรึกษาของรัฐบาลในขณะเดียวกันมิได้ (มาตรา 102 และ 179) ทั้งนี้ก็เพื่อให้ข้าราชการประจำทำงานสนองความต้องการของประชาชน และปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลเพียงอย่างเดียว และปลดปล่อยหน้าที่ในการกำหนดนโยบายบริหารกิจการของประเทศให้เป็น เรื่องของนักการเมืองโดยตรง นอกจากนี้เจตนารมณ์ของหลักการข้อนี้ต้องการที่จะป้องกันมิให้ข้าราชการประจำซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายอยู่แล้ว เข้ากุมอำนาจการเมืองอีกซึ่งจะทำให้ข้าราชการประจำเป็นกลุ่มการเมืองที่มีอิทธิพลมากมาย หลักการนี้เป็นหลักการที่ประเทศประชาธิปไตยส่วนมากยึดถือปฏิบัติกันมาช้านานแล้ว แต่เป็นหลักการที่กลุ่มข้าราชการประจำชั้นสูงทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนของไทยไม่ค่อยจะยอมรับ

6) แยกนักการเมืองออกจากวงการค้าและธุรกิจที่มุ่งหากำไร

โดยกำหนดข้อห้ามไว้ว่าสมาชิกรัฐสภาจะดำรงตำแหน่งหรือหน้าที่ในหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจในขณะเดียวกันมิได้ นอกจากนี้สมาชิกรัฐสภายังถูกห้ามมิให้รับสัมปทานจากรัฐหรือหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจหรือคงถือไว้ซึ่งสัมปทานนั้นหรือ เป็นคู่สัญญากับรัฐอันมีลักษณะ เป็นการผูกขาดตัดตอน ทั้งนี้ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ยิ่งกว่านั้นสมาชิกรัฐสภายังถูกห้ามมิให้รับเงินหรือประโยชน์ใด ๆ จากหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจเป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจปฏิบัติกับบุคคลอื่น ๆ ในธุรกิจการงานตามปกติอีกด้วย (มาตรา 103)

การบัญญัติข้อห้ามนี้ไว้เป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งของรัฐธรรมนูญ

ก็เนื่องจากต้องการป้องกันมิให้สมาชิกรัฐสภาใช้อำนาจหน้าที่ของตนแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนจากหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ ซึ่งพวกคนมีหน้าที่สอดส่องดูแลให้ปฏิบัติงานอย่างถูกต้องตามระเบียบแบบแผนและกฎหมายอย่างเคร่งครัด ซึ่งถ้าหากว่าบรรดาสมาชิกรัฐสภาไปมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับ เจ้าหน้าที่ของทางราชการหรือรัฐวิสาหกิจเสียแล้ว ก็น่าเชื่อได้ว่าสมาชิกรัฐสภาจะไม่สามารถทำหน้าที่ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนสมาชิกรัฐสภาหรือบุคคลอื่นที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรียังถูกห้ามมิให้เป็นผู้จัดการกรรมการที่ปรึกษา ตัวแทน หรือลูกจ้างของบุคคล หน่วยงาน ส่วน บริษัท หรือองค์การใดๆ ซึ่งดำเนินธุรกิจ เพื่อกำไรอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้บรรดาสมาชิกใช้อิทธิพลของตำแหน่งหาประโยชน์ให้แก่คนหรือพวกพ้องและบริวารที่ประกอบธุรกิจการค้าต่างๆ ซึ่งอาจทำให้รัฐหรือทางราชการต้องเสียประโยชน์ ชุตสิ้นๆ ก็คือว่า เมื่อผู้ใดต้องการรับใช้พวกพ้องหรือวงศ์ญาติที่ประกอบธุรกิจ ซึ่งอาจจะมีผลประโยชน์ขัดแย้งกับผลประโยชน์ส่วนรวมของรัฐ

ข้อห้ามนี้มี เจตนาสำคัญที่สร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารระดับสูงสุดของไทย ถ้าไม่มีกฎหมายห้ามไว้ให้แจ่มชัด ก็จะไม่มีการยับยั้งอันใดที่จะป้องกันมิให้รัฐมนตรีของไทยยินดีที่จะให้บริษัทธุรกิจทั้งของไทยและเทศ เชิญไปดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริษัท โดยได้รับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย ทีเดียว ที่คนอาจไม่มีความรู้ในธุรกิจนั้นๆ เลย อันเป็นสิ่งที่รัฐมนตรีของไทยชอบทำกันเสมอมา และปรากฏว่าได้ก่อความเสียหายอย่างมากต่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ ทั้งนี้ก็เพราะพฤติการณ์ดังกล่าวของรัฐมนตรีมักจะมีผลทำให้บริษัทอิทธิพลเหล่านี้ได้รับอภิสิทธิ์ในการทำธุรกิจต่างๆ กับหน่วยราชการ และบางครั้งก็กล้าที่จะทำการหลีกเลี่ยงการเสียภาษี โดยไม่เกรงว่าจะถูกเจ้าหน้าที่จับกุมและลงโทษอีกด้วย

ข) หลักการและวิธีการในการดำเนินการปกครองที่กำหนดขึ้นใหม่

นอกจากรัฐธรรมนูญฉบับที่ 10 จะได้นำเอาหลักการและวิธีการปกครองที่เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับอื่นมาบัญญัติไว้เกือบทั้งหมดแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้บัญญัติหลักการและวิธีการปกครองใหม่ๆ ที่จะช่วยทำให้การปกครองไทยดำเนินไปตามครรลองของประชาธิปไตยอย่างแท้จริงอีกหลายประการด้วยดังต่อไปนี้

- 1) ประกาศอุดมการณ์สำหรับ เป็นแนวทางในการปกครองประเทศไทยไว้อย่าง

แจ้งชัดถึง ๑ ประการคือ จักรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติไทยในทุกทาง จักคุ้มครองศาสนาทุกศาสนาให้สถาพร จักเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและมีขวัญของชาติ จักยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จักตรากฎหมายขึ้นใช้เพื่อความเป็นธรรม จักใช้มาตรการทั้งปวงในอันที่จะขจัดความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลทั้งในทาง เศรษฐกิจและสังคมให้ลดน้อยลง เป็นลำดับ จักพิทักษ์สิทธิ เสรีภาพของราษฎรโดยทั่วหน้าและอย่างเสมอภาค และจักธำรงไว้ซึ่งหลักธรรม เพื่อให้ราษฎรได้รับความ เป็นธรรมอย่างทั่วถึง

2) ถวายสิทธิแก่ราษฎรให้สืบราชสันตติวงศ์ได้ในกรณีที่ไม่มีราชโอรส (มาตรา

23)

3) ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ชาวไทยทั้งเพศสูงและชายอย่างเท่าเทียมกันและกว้างขวางกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ อาทิ รับรองเสรีภาพทางวิชาการไว้อย่างแจ้งชัดโดยมีเงื่อนไขเพียงอย่างเดียวว่าการใช้เสรีภาพทางวิชาการนี้จะต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งจะต้องรักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (มาตรา 43) รับรองเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ และหมู่คณะอื่น ซึ่งรัฐจะจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้ได้เฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนหรือเพื่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ เท่านั้น (มาตรา 44)

4) วางแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมในสังคมไว้อย่างชัดกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ อาทิ กำหนดให้รัฐดำเนินการให้ความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลในทาง เศรษฐกิจและสังคมลดน้อยลง (มาตรา 79) โดยวิธีการต่าง ๆ อาทิ โดยปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์และสิทธิในที่ดินอย่างทั่วถึง (มาตรา 81) และโดยการจัดให้ผู้ที่ทำงานรับจ้างได้มีความมั่นคงก้าวหน้าในการทำงานและมีหลักประกัน เมื่อเจ็บป่วยและชราภาพ (มาตรา 89)

5) ส่งเสริมการสร้างนักรการเมืองระดับท้องถิ่นขึ้นใหม่ เพื่อเตรียมตัวที่จะก้าวไปเป็นนักรการเมืองระดับชาติต่อไป โดยการห้ามมิให้นักรการเมืองระดับชาติ (ซึ่งหมายถึงสมาชิกรัฐสภา) ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่น อาทิ ตำแหน่งสมาชิกสภาจังหวัดหรือสภาเทศบาล ในขณะเดียวกัน (มาตรา 103 วรรค 1)

6) กำหนดวิธีการป้องกันมิให้นักการเมืองที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกรัฐสภาหรือรัฐมนตรีสร้างความร่ำรวยให้แก่ตนเองในระหว่างดำรงตำแหน่งดังกล่าวโดยบังคับให้สมาชิกแห่งรัฐสภาและรัฐมนตรีแสดงทรัพย์สินของคนต่อประธานรัฐสภาตามรายการ วิธีการและระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 104 และ 101) ทั้งนี้ก็เพื่อให้บุคคลอื่นได้มีโอกาสรู้ว่่านักการเมืองผู้นั้นรวยขึ้นหรือจนลงในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว

7) ส่งเสริมให้เกิดระบบพรรคการเมืองโดยเร็ว และยอมรับความสำคัญของพรรคการเมืองฝ่ายค้านโดยบังคับให้ผู้ที่จะมีชื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรค และจะลาออกจากพรรคการเมืองมิได้หลังจากได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว (มาตรา 117) และโดยการยกย่องให้ผู้นำของนักการเมืองใหญ่ที่ไม่ได้จัดตั้งรัฐบาลทำหน้าที่เป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา 126)

8) ให้รัฐสภามีอำนาจตรวจสอบการปฏิบัติงานรวมทั้งการใช้จ่ายเงินของข้าราชการได้โดยให้รัฐสภามีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้ เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญเพื่อกระทำการ หรือพิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใด ๆ อันอยู่ในวงงานสภาได้ (มาตรา 161) และมีอำนาจตั้งผู้ตรวจเงินแผ่นดินของรัฐสภาได้ด้วย (มาตรา 168)

9) ให้รัฐสภามีอำนาจควบคุมความประพฤติของสมาชิกรัฐสภาโดยการตราข้อบังคับเกี่ยวกับจรรยาบรรณของสมาชิก (มาตรา 164) ซึ่งจะทำให้สมาชิกสภามีวินัยของตนเองและรู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ

10) วางหลักประกันไว้อย่างแน่ชัดว่า หัวหน้ารัฐบาลต้องเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากราษฎรเท่านั้น โดยบัญญัติไว้อย่างแจ่มชัดว่า นายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา 177) ซึ่งยังผลให้ผู้ที่ไม่รับการเลือกตั้งจากราษฎรหมดโอกาสที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีโดยวิธีขอเสียงสนับสนุนจากสมาชิกรัฐสภาตามแบบที่เคยทำกันมาแล้วในวงการเมืองไทย

11) ห้ามคณะรัฐมนตรีประกาศใช้กฎอัยการศึกตามอำเภอใจโดยไม่กำหนดระยะเวลา โดยบังคับไว้ว่าคณะรัฐมนตรีจะประกาศกฎอัยการศึกให้มีผลใช้บังคับได้ไม่เกิน

สามสิบวัน และหากต้องการขยายเวลาการใช้บังคับกฎอัยการศึก จะต้องขออนุมัติจาก
รัฐสภา

12) อนุญาตให้มีการตั้งศาลปกครองและศาลในสาขาแรงงาน สาขาภาษีหรือ
สาขาสังคม รวมทั้งอนุญาตให้มีการแต่งตั้งและถอดถอนผู้พิพากษารวมทั้งวิธีการพิจารณาของ
ศาลเหล่านี้ด้วยวิธีการที่แตกต่างไปจากวิธีการของศาลยุติธรรมทั่วไปได้ ทั้งนี้เพื่อให้ศาลเหล่านี้
มีความสามารถให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความได้อย่างเต็มที่ (มาตรา 212)

13) เปิดโอกาสให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นที่มีความต้องการจะปกครองคน
เองขอจัดตั้งหน่วยการปกครองท้องถิ่นตามที่พวกตนต้องการได้ รวมทั้งให้ประชาชนมีสิทธิเลือก
ตั้งหัวหน้าฝ่ายบริหารและสมาชิกสภาของท้องถิ่นนั้นได้ นอกจากนี้ของค์การปกครองท้องถิ่นดัง
กล่าวยังได้รับหลักประกันว่าจะมีความ เป็นอิสระในการกำหนดนโยบายปกครองท้องถิ่นของตน
และมีอิสระในทางภาษีอากรและการเงิน โดยไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลหรือ
ส่วนกลางเหมือนดังแต่ก่อนอีกต่อไป (มาตรา 214)

14) สร้างเกราะป้องกันมิให้รับธรรมนูญถล่มล้างง่ายเหมือนสมัยก่อน โดยมี
ผู้ดัดข้อห้ามมิให้นิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำการล้มล้างรัฐธรรมนูญ (มาตรา 4) และอนุญาต
ให้มีการแก้ไขบทบัญญัติต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญง่ายกว่าสมัยก่อน (มาตรา 226) กล่าวคือ
การแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 สามารถทำได้ด้วยคะแนนเสียงของสมาชิกรัฐสภามากกว่า
ครึ่งเท่านั้น แทนที่จะเป็นเสียงข้างมากสองในสามเหมือนในสมัยก่อน

2. รูปธรรมของระบอบการปกครองไทยในทางปฏิบัติภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517

จากที่กล่าวถึงโครงสร้างที่ได้จำลองมาจากรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2492 และ
หลักการใหม่ที่กำหนดเพิ่มเติมขึ้นมาเห็นได้ชัดเจนนว่า รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2517 เป็นรัฐ
ธรรมนูญที่ยึดหลักแนวคิดของประชาธิปไตยมากที่สุด อย่างไรก็ตามการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้
เป็นไปในลักษณะที่ต้องการจำกัดอำนาจของฝ่ายบริหารอันเนื่องมาจากความหวาดระแวงการ
ครอบงำของฝ่ายบริหารที่มีต่อฝ่ายนิติบัญญัติจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ที่มี เป็นปรากฏการณ์อยู่

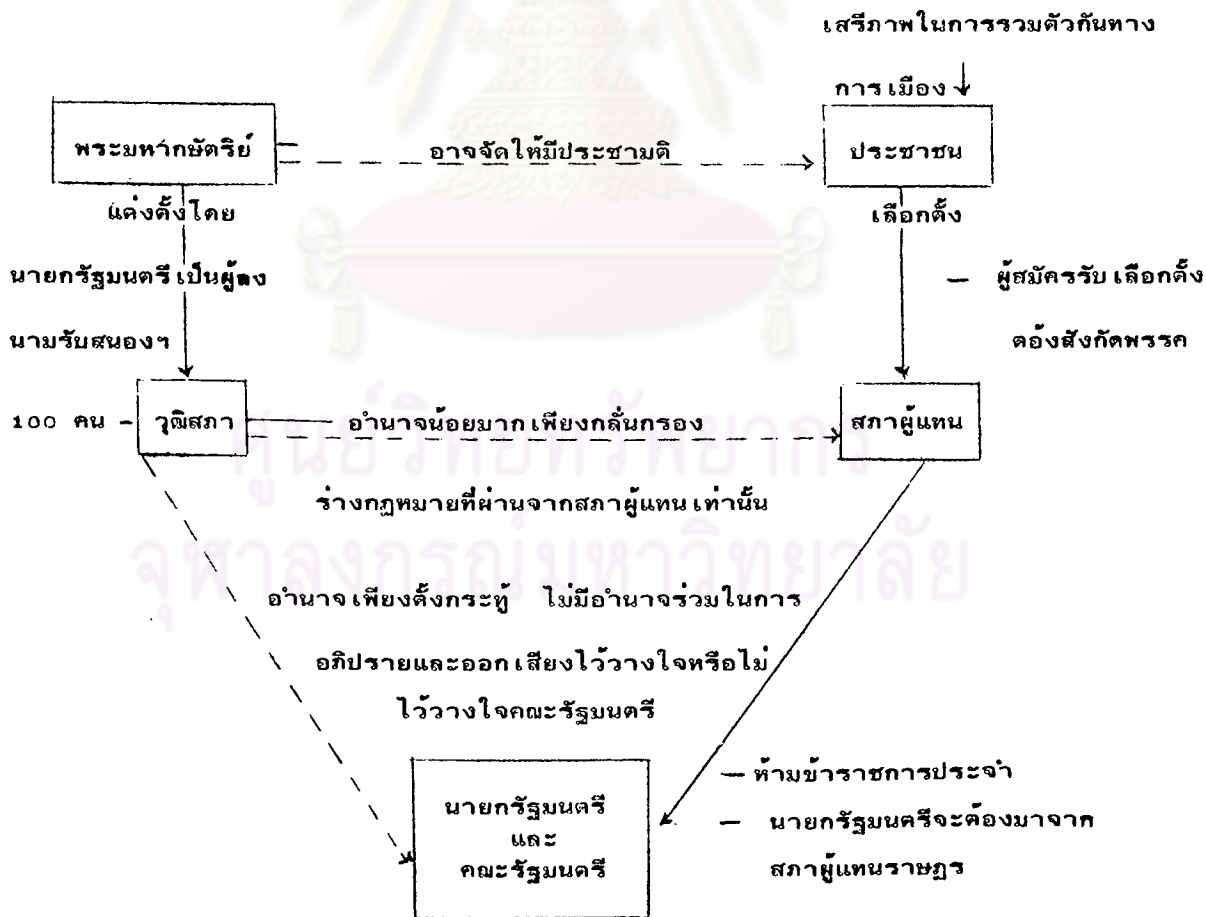
แผนภูมิที่ 10

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 10

ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2517

ลักษณะทั่วไป มีรากฐานเค้าโครงมาจากรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2492 กล่าวคือมี 2
สภา คือ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ห้ามข้าราชการประจำเป็นรัฐมนตรี
หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในขณะเดียวกัน รัฐมนตรีไม่จำ
เป็นต้องเป็นสมาชิกรัฐสภา ให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่าง
กว้างขวาง

- ลักษณะสำคัญที่เพิ่ม
1. นายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นผู้ที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 2. พยายามจัดสร้างระบบพรรคการเมืองขึ้น
 3. พยายามวางรากฐานการปกครองท้องถิ่น
 4. รับรองเสรีภาพในการรวมกัน เป็นสมาคม สหภาพหรือหมู่คณะอื่น
 5. ประชาธิปไตยในเรื่องสำคัญ ๆ
- แนวคิด ประชาธิปไตย
โดยเสรี

ผู้ร่าง : กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ โดยมีสถานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นผู้พิจารณา

เสมอในทางการเมืองไทย¹ ซึ่งการจัดโครงสร้างที่กำหนดแนวคิด กลไกแบบประชาธิปไตย ภายใต้ความผันผวนทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมเหล่านี้ จึงไม่อาจที่จะทำให้โครงสร้างดังกล่าวมีอายุยืนยาวต่อไปได้นานนัก และแม้ว่าจะมีบทบัญญัติที่ดูเหมือนว่าจะส่งเสริมเสถียรภาพของรัฐบาลอยู่บ้าง อาทิ เช่นการให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคการเมือง โดยหวังที่จะให้คะแนนเสียงในสภา เป็นกลุ่มแบ่งออกเป็นพรรคต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน แต่มาตรการดังกล่าวนั้นก็ เป็นเพียงมาตรการอันฉาบฉวยไม่สามารถบรรลุผลในทางปฏิบัติได้ เนื่องจากมาตรการนี้ก็กลับกลายเป็นว่าได้มีการจดทะเบียนทั้งพรรคการเมืองขึ้นอย่างมากมาย การขับสมาชิกออกจากพรรคที่ละเมิดวินัยของพรรคก็มีได้ เป็นไปอย่างเด็ดขาดอย่างถึงที่สุด เพราะสมาชิกที่ถูกขับไล่ออกจากพรรคอื่นอยู่ต่อไปได้อย่างง่ายดาย ระบบการเลือกตั้งยังคงใช้แบบเดิมคือ ระบบการเลือกตั้งข้างมากรอบเดียวเขตเลือกตั้งหนึ่ง ๆ อาจมีผู้แทนราษฎรตั้งแต่หนึ่งถึงสามคนขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรในแต่ละเขตนั้น ๆ ระบบการเลือกตั้งเช่นนี้ไม่อาจที่จะลดพรรคการเมืองให้เหลือจำนวนน้อยพรรค² ด้วยเหตุนี้เอง เสถียรภาพของฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลจึงมีอยู่ต่ำมาก ปัญหาที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาไม่ว่าจะเกี่ยวกับการเลือกตั้งประธานสภาที่ดี ความคิดเห็นในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีที่ดี รวมทั้งปัญหาการจัดตั้งรัฐบาลก็ดี เป็นเครื่องชี้ให้เห็นอย่างแน่ชัดว่า นอกจากจะไม่มีพรรคการเมืองใดมีเสียงมากพอที่จะดำเนินการในรัฐสภาโดยมีเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาดแล้ว แต่ละพรรคยังมีปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมลูกพรรคของคนอีกด้วย³ การเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2518 ไม่มี

¹ สัมภาษณ์ พงศ์เทัญ ศกุนตาทัย, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 20 กรกฎาคม 2524.

² ไพรตฤ พ.ศ.ท.ชาญวุฒิ วัชรพุกก์, คำบรรยายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง (นครปฐม : โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, 2525), บทที่ 6.

³ ไกลินทร์ วงศ์สุรวัฒน์, ความเป็นมาของการปกครองในระบบรัฐสภา และระบบรัฐสภาในประเทศไทย, หน้า 105.

พรรคใดได้เสียงข้างมากในสภา ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์จำเป็นต้องจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ แต่รัฐบาลนี้ก็ต้องพ้นตำแหน่งไปภายในระยะเวลาเพียง ๘ วัน เพราะสมาชิกสภาลงคะแนนเสียงไม่ไว้วางใจและ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ซึ่งมีคะแนนเสียงที่นั่งในสภาเพียง 1๐ ที่นั่งก็ก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีแทน ความไม่มั่นคงของระบอบการเมืองแบบใหม่จึงเริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่เริ่มแรก พรรคกิจสังคมจำเป็นต้องรวมเอาเสียงจากพรรคการเมืองต่าง ๆ มากมายเพื่อให้ได้คะแนนเสียงเกินกว่าครึ่งหนึ่ง กล่าวคือ รวมเอาคะแนนเสียงพรรคธรรมสังคม พรรคชาติไทย พรรคสังคมนิยม และพรรคเล็กพรรคน้อย สามารถจัดตั้งคณะรัฐมนตรี แต่ก็อยู่ได้ไม่นาน พอถึงต้นปี พ.ศ. 2519 ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ก็จำเป็นต้องประกาศยุบสภาจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ อันเนื่องมาจากแรงกดดันจากพรรคการเมืองต่าง ๆ เกี่ยวกับโควตาตำแหน่งรัฐมนตรี ผลการเลือกตั้งในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 ที่นั่งของพรรคเล็กพรรคน้อยลดลงไปบ้าง แต่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชก็ยังจำเป็นต้องดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลผสมท่ามกลางความผันผวนจากแรงกดดันภายในคณะรัฐบาลด้วยกันและแรงกดดันจากกลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคม โครงสร้างของรัฐธรรมนูญที่พยายามจำกัดบทบาทของฝ่ายบริหารไม่อาจจะมีการที่จะแก้ไขปัญหาที่รุมล้อมอยู่รอบด้านได้ทันเวลาที่ รัฐบาลภายใต้การนำของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช จึงล้มลงอย่างง่ายดาย เมื่อวิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้นในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และคณะปฏิรูปได้เข้ายึดอำนาจล้มล้างรัฐธรรมนูญและรัฐสภาด้วย เหตุผลที่คณะปฏิรูปอ้างไว้ตอนหนึ่งว่า "รัฐบาลไม่สามารถรักษาสถานการณ์บ้านเมืองด้วยวิถีทางรัฐธรรมนูญได้"¹

¹ ระบอบประชาธิปไตยเสรีที่มีกลไก กติกา ทางการเมืองที่ช่วยเสริมอำนาจให้กับฝ่ายบริหารให้สามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างเหมาะสมภายใต้สภาวะการณ์โดยเฉพาะมีอยู่ในตัวอย่างประเทศฝรั่งเศสกับ เยอรมันตะวันตกและการเพิ่มอำนาจให้กับฝ่ายบริหารนั้นไม่ได้มีผลทำให้แนวคิดประชาธิปไตยเสรีต้องบิดเบือนจากหลักการเลย ประเด็นสำคัญก็คือ อำนาจพิเศษที่จะมอบให้กับฝ่ายบริหารในสถานการณ์พิเศษต่าง ๆ นั้น จำต้องมีมาตรการควบคุมมิให้ฝ่ายบริหารดูแลอำนาจเอาไว้ด้วย ไพรอดูใน รุจिरา เดชางกูร "วิเคราะห์รัฐธรรมนูญประเทศสหพันธสาธารณรัฐเยอรมันฉบับปัจจุบันในแง่การส่งเสริมสร้าง เสถียรภาพและประสิทธิภาพของรัฐบาล." หน้า ๘3. และวิทยานิพนธ์นี้ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้แล้ว เช่นกันในบทที่ ๘.

รูปธรรมของระบอบประชาธิปไตยโดยแบบไทยในช่วงนี้ที่เห็นได้เด่นชัดอีกประการหนึ่งก็คือ ในขณะที่ตัวรัฐบาลมีเสถียรภาพอ่อนแอและสภาพการเมืองที่ปลอดจากการควบคุมของคณะทหารในช่วงสั้น ๆ นี้ได้ก่อให้เกิดการแสดงบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างกว้างขวาง บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในรัฐสภา พ.ศ. 2510 และ พ.ศ. 2519 มีบทบาทสูงกว่าและก้าวหน้ากว่าสภาผู้แทนในรัฐสภา พ.ศ. 2512 ซึ่งปรากฏว่า คณะกรรมาธิการสามัญ พ.ศ. 2510 และ พ.ศ. 2519 ไม่ได้จำกัดบทบาทของตนเองเฉพาะการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติเท่านั้น แต่ได้ทำการศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินและปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือการควบคุมรัฐบาลซึ่งไม่เคยมีมาก่อน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการริเริ่มเสนอร่างพระราชบัญญัติอีกด้วย อันแตกต่างจากบทบาทของคณะกรรมการสามัญในรัฐสภา พ.ศ. 2512 ซึ่งมีบทบาทในการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติเท่านั้น ส่วนบทบาทของวุฒิสภายังคงเป็นเหมือนเช่นเดิมที่เคยเป็นมา คือวุฒิสภาไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหารและเป็น "พี่เลี้ยง" ให้กับสภาผู้แทนราษฎรตามแนวคิดของระบอบประชาธิปไตยทางรัฐสภา บรรยากาศทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ไม่ได้มีอิทธิพลเปลี่ยนแปลงต่อพฤติกรรมของวุฒิสภาเท่าใดเลย และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงให้เป็นรูปธรรมชัดเจนอีกอย่างหนึ่งก็คือ ตัวแทนของกลุ่มนักธุรกิจการค้าด้านการธนาคารเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้น¹ ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 และ พ.ศ. 2510 และ พ.ศ. 2519 โดยมีจำนวนเป็นอันดับหนึ่งในรัฐสภาทั้งสามสมัย² ตัวแทนของกลุ่มนักธุรกิจการค้าที่เคยอยู่ภายใต้บารมีของกลุ่มคณะผู้ปกครองในสมัยก่อน ๆ กลับพัฒนาตนเองจะมีบทบาททางการเมืองขึ้นมาโดยตรง พัฒนาการของทุนนิยมในประเทศไทยได้ก้าวจากทุนนิยมพาณิชย์กรรมต่างชาติแล้วกลายเป็นทุนขุนนาง ทุนพาณิชย์กรรมในบารมีขุนนางพอมมาถึงในสมัยยุคพัฒนาจนถึงปัจจุบันนี้

1

สุวพรรณ บุญชื่อ, "รัฐสภาไทย : การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2512 และ พ.ศ. 2510" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), บทที่ 2, 4 และ 5.

2

สุจิต บุญยงการ, บทบาทของสภานิติบัญญัติ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจ้าพระยาการพิมพ์, 2516), หน้า 30-31.

นายทุนพาณิชย์บางกลุ่มได้เติบโตขึ้นมาได้อย่าง เป็นอิสระบ้างแล้ว¹ บุคคลบางคนในกลุ่มทุนนิยมได้ใช้ฐานะทางพรรคการเมืองผลักดันให้ตนเองก้าวขึ้นมา เป็นรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรี การเติบโตของพลังธุรกิจนอกระบบแบบ เดิมออกไป เช่นนี้เป็นการชี้ให้เห็นถึงโอกาสที่กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะมีบทบาททางการเมืองได้ก็ต่อเมื่อระบอบการเมืองเปิดโอกาสให้มีรัฐสภาและการเลือกตั้ง นอกจากนี้แล้วก้าว เข้ามามีบทบาทในทางการเมืองอย่าง เดิมตัวของกลุ่มนักธุรกิจ อันเกิดจากการสนับสนุนพรรคการเมืองทั้งทางปัจจัยด้านการเงินและวัตถุประสงค์เพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองหรือพรรคหาเสียงเลือกตั้งก็ดี ยังจะ เป็นการช่วยยืนยันว่ากลุ่มบุคคลเหล่านี้จะ เป็นผู้ผลักดันแนวทางรัฐสภาและจะ เป็นผู้มีโอกาสเข้าสู่สภาได้มากขึ้นเรื่อย ๆ² ไม่ว่าสภาที่มีอยู่นั้นจะเป็นสภาที่มีอำนาจฉาบฉวยหรือสภาในระบอบประชาธิปไตยเพียงใดก็ตาม กล่าวอีกนัยหนึ่งการมีรัฐสภาที่มาจาก การเลือกตั้งส่วนหนึ่งได้กลายเป็นช่องโอกาสของนักธุรกิจ เงินทุนจะมีบทบาททางการเมืองได้นั้นเอง

สำหรับรูปธรรมของสภาพสิทธิมนุษยชนหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น แม้ว่าโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจจะยังคงโครงสร้างในรูปเดิมเอาไว้ แต่ผลจากการเคลื่อนไหวของพลังกลุ่มต่าง ๆ ทำให้รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติควบคุมการเข้านา พ.ศ. 2517 พระราชบัญญัติจัดตั้งองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร พ.ศ. 2517 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2518 ยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 12 เกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์³ แต่พระราชบัญญัติต่าง ๆ

¹ ฝรั่ง เพชรประเสริฐ "การขยายตัวของทุนนิยมในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2488 ถึงปัจจุบัน" เศรษฐศาสตร์ปริทัศน์ 4 (มกราคม-มิถุนายน 2524) : 106-124.

² แสง รัดนมงคตมาศ, "บทบาทของนักการเมืองและรัฐสภาต่อระบอบประชาธิปไตย." ใน 50 ปี บนเส้นทางประชาธิปไตยไทย, กองบรรณาธิการวารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2526), หน้า 104.

³ ทองใบ ทองเป่า, "สภาพสิทธิมนุษยชนหลัง 14 ตุลาคม 2516." ใน คลื่นแห่งทศวรรษ, บัณฑิต ธรรมศิริรัตน์, บรรณาธิการ, หน้า 150-160.

ที่ออกมา เห็นเป็นรูปธรรม เช่นนี้ก็เป็นเพียงการผ่อนคลายต่อแรงกดดันของกลุ่มพลังต่าง ๆ เท่านั้น ในทางปฏิบัติอาจกล่าวได้ว่าประสบกับความล้มเหลวจากกลไกสถาบันข้าราชการหรือในรูปคณะกรรมการซึ่งมักประกอบด้วยกรรมการที่ไม่ใช่ตัวแทนจากชาวนา กรรมกร และหากมีการพิจารณาในรายละเอียดของพระราชบัญญัติแต่ละฉบับแล้วจะพบว่าไม่มีพระราชบัญญัติฉบับใดที่จะมีลักษณะนำไปปฏิบัติอย่างให้บรรลุผลได้อย่างแท้จริง พระราชบัญญัติเหล่านั้นจึงกลายเป็นเพียงเครื่องมือของผู้ปกครองประเทศที่จะผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมืองลงไปยังเท่านั้น¹

ง. ข้อสรุปลักษณะระบอบประชาธิปไตยแบบไทยทั่วทั้งปี พ.ศ. 2516-2519

สรุปจากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่าระบอบประชาธิปไตยแบบไทยในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เพียง 3 ปี เต็มไปด้วยความสับสนในแง่ที่ว่าในขณะที่ระบอบการเมืองถูกเปิดออกโดยคณะทหารได้หลุดจากอำนาจทางการเมืองอย่างไม่มีใครคาดคิด กรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้จัดโครงสร้าง กลไกตามแนวคิดประชาธิปไตยเสรีภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2517 แต่ปรากฏว่าแนวคิดของประชาธิปไตยเสรีกลับล้มเหลวและกลุ่มพลังต่าง ๆ ทำลายต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยเสรีนิยมอย่างรุนแรง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากพื้นฐานของระบอบการเมืองไทยภายใต้ชื่อ "ประชาธิปไตย" ที่ดำเนินติดต่อมาอย่างยาวนาน เฉพาะเพียงรูปแบบและวิธีการทางประชาธิปไตยอย่างฉาบฉวย คนจำนวนไม่น้อยมีความเชื่อและความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ผิดพลาดคือถือว่า การจัดรูปแบบการปกครอง อาทิ เช่น การมีรัฐธรรมนูญ มีกฎหมายเลือกตั้ง มีพรรคการเมืองถือว่าประเทศไทยมีการปกครองใน

¹ ฮันส์ ลูเธอร์, "ชาวนาไทยในช่วงประชาธิปไตยเบิกขาน (พ.ศ. 2516-2519)".

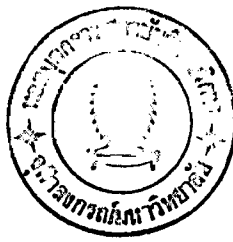
ใน เศรษฐกิจไทย โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง, ฝ่ายวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บรรณาธิการ, หน้า 97-111

ระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกแล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ คนทั่วไปไม่อาจแยกวิถีการ
 ประชาธิปไตยออกจาก เป้าหมายหรือแนวคิดของประชาธิปไตยได้¹ เพราะฉะนั้นแม้ว่ากรรม
 การร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2517 จะได้รับรจุนแนวคิดเกี่ยวกับ เสรีภาพอำนาจอธิปไตย
 ของประชาชนและกำหนดกลไก กติกา ตามระบอบประชาธิปไตยรัฐสภาภายในประเทศ
 ตะวันตกเอาไว้หลายประการ แต่สำหรับกลุ่มพลังเหล่านี้บางกลุ่มไม่อาจที่จะ เห็นได้ว่าแนว
 คิด กลไก กติกาแบบประชาธิปไตยเสรีจะสามารถแก้ไขปัญหาของชาติได้อย่างแท้จริงและ
 เริ่มเสนออุดมการณ์ทางเลือกในแนวใหม่ ทั้งอุดมการณ์ทางด้านสังคมนิยมและอุดมการณ์มาร์กซิสต์
 ประกอบกับรูปธรรมของการแก้ไขปัญหาคความยากจนหรือขจัดความ เหลื่อมล้ำของกลุ่มชนผู้เสีย
 เปรียบอันได้แก่กลุ่มชาวนาและกรรมกรที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างทาง เศรษฐกิจ
 และสังคมดังนั้นการกระจายอุดมการณ์แนวทางสังคมนิยมและมาร์กซิสต์จึงมีลักษณะ เร่งรัดและ
 รวดเร็วมากยิ่งขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดการโต้ตอบจากกลุ่มพลังอนุรักษนิยม ทั้งการโต้ตอบในเชิง
 อุดมการณ์และการโต้ตอบด้วยความรุนแรงทางการเมือง กล่าวได้ว่าระบอบประชาธิปไตยแบบ
 ไทยในระยะนี้มีลักษณะสำคัญ ๆ อยู่ 5-6 ประการดังต่อไปนี้คือ

ประการแรก ทั้งแนวคิด กลไกและระบอบประชาธิปไตยเสรีมีโอกาสที่จะปลูกฝัง
 หยิ่งรำลึกลงในสังคมไทยหรือทดลองใช้อีกครั้งหนึ่งโดยได้มีการจัดทำรูปธรรมภายใต้โครงสร้าง
 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2517 ได้เป็นผลสำเร็จแล้ว แต่ก็ เป็นเพียงผลสำเร็จในด้วยท
 บัญญัติของรัฐธรรมนูญเท่านั้น แนวคิด กลไกระบอบประชาธิปไตยเสรีไม่อาจที่จะงอกเงยเจริญ
 เติบโตขึ้นได้มากไปกว่านั้น เนื่องจากมีความสับสนที่สะสมมาจากอดีตกาลว่า ประเทศไทย
 เคยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาแล้ว และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย
 ในประเทศไทยไม่อาจจะสร้างความชอบธรรมหรือแก้ไขปัญหของผู้เสียเปรียบในสังคมส่วนใหญ่
 ได้

¹

ช้อยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย,

ประการที่สอง ผลจากประการแรกทำให้การเสนอแนวคิดทางการเมืองใหม่ ๆ
อุบัติขึ้นอย่างชด เจนกว่ายุคสมัยใดที่ผ่านมาและแนวคิดทางการเมืองมาร์กซิสต์ได้กลายเป็น
แนวคิดที่นอกจากจะมีผลกระทบต่อแนวคิดประชาธิปไตย เสรีแล้วยังมีผลกระทบต่อทำดีและแนว
คิดในเรื่อง ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ด้วย

ประการที่สาม แนวคิด กลไกของระบอบประชาธิปไตย นอกจากจะได้รับการ
ท้าทายจากแนวคิดแนวอนุรักษนิยมและแนวคิดมาร์กซิสต์แล้ว ปรากฏว่ากลไกทางการเมือง
บางอย่างไม่สามารถจะนำมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจังขึ้นมาได้ อาทิเช่น ถึงแม้จะมีการ
กำหนดให้มีระบอบประชาธิปไตยทางรัฐสภา แต่ระบอบ เช่นว่านี้จะสามารถมีเสถียรภาพอยู่ได้
ก็ต่อเมื่อมีสถาบันหรือกลไกพรรคการเมืองที่มีวินัยและอุดมการมารองรับ พรรคการเมืองไทย
ที่มีจำนวนพรรคมากพรรคเกินไป ขาดอุดมการ เป็นพรรคที่จัดขึ้นมาเพื่อรวมคน เลือกดั้งมาก
กว่าเป็นพรรคในความหมายแนวคลาสสิก ทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรัฐบาลมีไม่
มากนัก รัฐบาลประกอบด้วยพรรคหลายพรรค เป็นรัฐบาลผสม เสถียรภาพของรัฐบาลจึงอ่อน
แอมีทั้งการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้งและยุบสภา 1 ครั้ง ในช่วงระยะเวลาเพียง 3 ปี

ประการที่สี่ สิทธิเสรีภาพได้รับการประกันบรรจุในรายละเอียดไว้ในรัฐธรรมนูญ
แต่พระราชบัญญัติหลายอย่างที่ออกมาเพื่อลดช่องว่างระหว่างผู้ได้เปรียบกับผู้เสียเปรียบหรือ
กำหนดหลักสิทธิมนุษยชน เพิ่ม เดิมมากยิ่งขึ้น เป็น เพียงการยืดระยะเวลาหรือบรรเทาความตึง
เครียดทางการเมืองเท่านั้น และความตึงเครียดทางการเมืองก็มีอาจจะบรรเทาหรือ เป็นที่
ทันใจต่อกลุ่มพลังที่ต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจึงทำให้มีการใช้สิทธิ เสรีภาพ เรียกร้อง
ความต้องการมากยิ่งขึ้น จนกลุ่มพลังทางด้านอนุรักษนิยมรวมตัวจัดตั้งองค์การของฝ่ายเดียว
กันขึ้นมาทำลายล้างประหัตประหารกันอย่างรุนแรงถึง เลือดและชีวิต

ประการที่ห้า สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นทั้งนี้ เป็นไปตาม เหตุการณ์
และทั้งฝ่ายหลังกลุ่มอนุรักษนิยมและพลังกลุ่มต้องการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมต่างก็ใช้สถาบันพระ
มหากษัตริย์ เป็น เครื่องมือ เพื่อวัตถุประสงค์ของฝ่ายตน สถาบันพระมหากษัตริย์และพระราช
วงศ์จึง เป็นสถาบันที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากสภาพการณ์ทางการเมืองทั้งโดยตรงและ
ทางอ้อม ละครที่แสดงการแขวนคอ เลียนการมาตกรรมพนักงานการไฟฟ้าจังหวัดนครปฐม ซึ่ง

เป็นการแสดงละครของกลุ่มหลังนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อนหน้าเหตุการณ์วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นั้น เป็นตัวอย่างของรูปธรรมที่ฝ่ายอนุรักษนิยม เข้าใจว่าผู้แสดงละครจงใจดูหมิ่นองค์รัชทายาทและกลุ่มหลังนิสิตนักศึกษาที่ไม่อาจจะหาเหตุผลหรือข้อเท็จจริงแก้ออกแล้วหาให้กระจ่างต่อประชาชนโดยทั่วไปได้

ประการที่หก สำหรับคนส่วนใหญ่ในสังคม ถึงแม้ว่าจะถูกหล่อหลอมมาด้วยแนวคิดชาติ ศาสน์ กษัตริย์ แต่ผลของการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจสังคมและการถูกตอกย้ำถึงคำว่าประชาธิปไตย การเห็นการเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองจากพลังของประชาชนและการเริ่มได้ความรู้แนวคิดทางการเมืองใหม่ ๆ มีผลทำให้คนส่วนใหญ่ในสังคมอาจยังอยู่ในภาวะสับสนต่อทางเลือกอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายและในที่สุดทั้งแนวคิดประชาธิปไตยโดยเสรีแนวคิดมาร์กซิสต์ก็ไม่อาจช่วงชิงหลังจากประชาชนที่ยังอยู่ในภาวะความสับสนนั้นมา เป็นฐานรองรับแนวคิดของฝ่ายคนได้ ตรงกันข้ามพลังของกลุ่มอนุรักษนิยม สามารถดึงเอาประชาชนที่สับสน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อยู่นั้นไป เป็นพวกหรือฝ่ายเดียวกัน¹ กระทำการขจัดกลุ่มพลังทั้งสองได้เป็นการชั่วคราวในเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 อันเป็นเหตุการณ์ที่ได้มีการสะสมขึ้นตอนต่าง ๆ เพื่อเปิดทางให้กลุ่มพลังอนุรักษนิยมกลับกลายมาใช้อำนาจและบทบาททางการเมืองอย่างเปิดเผยอีกครั้งหนึ่ง²

¹ ความสับสนของประชาชนนี้ เกิดจากการที่สังคมไม่มีปทัสถานร่วมกัน (Perfect Anomic) คือการที่แต่ละฝ่ายไม่สามารถหาแนวหรือหลักในการคาดคะเนว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะทำอะไร ซึ่งอาจเกิดจากการมีปทัสถานหลายอย่างในขณะเดียวกัน อันจะก่อให้เกิดความสับสนหรืออาจเกิดขึ้นจากการอ่อนกำลังของปทัสถานในกลุ่มที่บุคคลนั้นคบค้าสมาคมอยู่ด้วย ม.ร.ว.พฤษธิสาด ชุมพล ได้เตือนเอาไว้ว่า การวิเคราะห์สังคมไทยโดยการใช้แต่เพียงทฤษฎีของความขัดแย้ง (Conflict Theory) อาจไม่สมบูรณ์พอเพียง การวิจัยและวิเคราะห์สภาพการณ์ในสังคมไทยนั้นไม่สามารถทำได้อย่างที่ถ้วนและถูกต้องโดยการใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่สภาพการณ์สับสนนี้เป็นสถานการณ์ที่จะอยู่ได้เพียงชั่วคราวหรือในบางส่วนของสังคม ทฤษฎี Anomic จึงน่าจะใช้วิเคราะห์ภาพของสังคมไทยที่ใกล้เคียงสภาพที่เป็นจริงมากกว่า โปรดดูใน ม.ร.ว.พฤษธิสาด ชุมพล "สังคมไทยกับการเมืองไทย : สับสนหรือขัดแย้ง ? ใน พัฒนาการเมืองการปกครอง, ประพนธ์ นันทิยะกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสารมวลชนจำกัด, 2525), หน้า 257-266.

² โปรดดูเหตุการณ์หรือขั้นตอนต่าง ๆ ก่อนหน้าเกิดเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้ใน ฝ่ายการเมืองสังคมนิยมและวัฒนธรรม สำนักพิมพ์ดวงตะวัน, บรรณาธิการ, วิเคราะห์สถานการณ์ 6 ตุลาคม วันมหาอัปยศ เราคือผู้บริสุทธิ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ด กรุงศิลป์พรีนติ้งเพรส, 2521), หน้า 2-8.